

Sławomir Łodziński*

University of Warsaw, Poland / Uniwersytet Warszawski, Polska

Sergiusz Rudnicki**

Zhytomyr Ivan Franko State University, Ukraine / Uniwersytet im. Iwana Franki w Żytomierzu, Ukraina

Comparative analysis of the political activity of the Polish minority in Ukraine and the Ukrainian minority in Poland in 1990-2015 (based on pilot studies from 2014-2015)

Analiza porównawcza aktywności politycznej mniejszości polskiej na Ukrainie oraz mniejszości ukraińskiej w Polsce w latach 1990-2015 (na podstawie badań pilotażowych z lat 2014-2015)

Keywords: political activity, political representation, protection of national minorities, the Ukrainian minority in Poland, the Polish minority in Ukraine

Słowa kluczowe: aktywność polityczna, reprezentacja polityczna, ochrona mniejszości narodowych, mniejszość ukraińska w Polsce, mniejszość polska na Ukrainie

Introduction

Analysis of the participation and political representation of the Polish minority in Ukraine and the Ukrainian minority in Poland is an interesting and important scientific undertaking. This is due to at least several reasons.

First, because both countries have accepted national minorities, have introduced institutional solutions that are conducive to them, and have signed and ratified major international documents in this area. They are, among others, signatories to the 1995 Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities (entered into force in 1998). The Convention is currently the most im-

Wstęp

Analiza uczestnictwa i reprezentacji politycznej mniejszości polskiej na Ukrainie i mniejszości ukraińskiej w Polsce stanowi interesujące oraz ważne przedsięwzięcie naukowe. Wynika to z co najmniej z kilku powodów.

Po pierwsze dlatego, że oba państwa zaakceptowały mniejszości narodowe, wprowadziły sprzyjające im rozwiązania instytucjonalne oraz podpisały i ratyfikowały główne dokumenty międzynarodowe w tej dziedzinie. Są one m.in. sygnatariuszami Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych z 1995 r. (weszła ona w życie w 1998 r.). Konwencja jest obecnie najważniejszym dokumentem eu-

* Correspondence address: Instytut Socjologii, Uniwersytet Warszawski, ul. Karowa 18, 00-927 Warszawa, Polska, e-mail: s.lodzinski@uw.edu.pl

** Correspondence address: 40, Velyka Berdychivska Str. Zhytomyr, Ukraine, 10008, e-mail: sergiuszrudnicki@gmail.com.

portant European document protecting the rights of persons belonging to minorities, including rights related to the protection of culture and mother tongue, as well as freedom of association and participation in public affairs. Poland signed the convention in February 1995 and ratified it in December 2000. Ukraine in turn signed it in September 1995 and ratified it in January 1998¹. Both countries are active in policy towards recognized minorities (including the Ukrainian community in Poland and the Polish one in Ukraine). They also adopted special legislation on minorities (Ukraine in 1992 and Poland in 2005). Hence, there are questions about the legal status and practice of protection of minorities, especially in the field of political life.

Second, because adaptation of European standards of protection of minorities took place in both countries in the context of democratic systemic changes and market reforms. Hence the question of the role of minority policy in the face of difficult legal and social changes is emerging.

Thirdly, because both countries are linked to one another because of a shared history that sometimes divides both societies and public opinion, and the political

ropejskim chroniącym prawa osób należących do społeczności mniejszościowych, w tym prawa związane z ochroną kultury i języka ojczystego, a także wolnością zrzeszania się i udziałem w sprawach publicznych. Polska podpisała tę konwencję w lutym 1995 r. i ratyfikowała ją w grudniu 2000 r. Ukraina zaś podpisała ją we wrześniu 1995 r. i ratyfikowała w styczniu 1998 r.¹ Oba kraje prowadzą aktywną politykę wobec uznanych mniejszości (w tym wobec społeczności ukraińskiej w Polsce i polskiej na Ukrainie) oraz przyjęły także specjalne ustawy o mniejszościach (Ukraina w 1992 r., a Polska w 2005 r.). Stąd wynikają pytania o stan prawny i praktykę ochrony mniejszości, zwłaszcza w dziedzinie życia politycznego.

Po drugie dlatego, że adaptacja europejskich standardów ochrony mniejszości nastąpiła w obu krajach w sytuacji demokratycznych zmian ustrojowych oraz reform rynkowych. Stąd pojawia się pytanie o rolę polityki wobec mniejszości w sytuacji trudnych zmian prawnych i społecznych.

Po trzecie dlatego, że oba kraje są powiązane ze sobą ze względu na wspólną historię, która czasami bardzo dzieli oba społeczeństwa i opinię publiczną, a aktyw-

¹ It was signed and ratified by 39 member states of the Council of Europe (in 47 Member States), 4 signed it but did not ratify (Belgium, Iceland and Luxembourg) and 4 neither signed nor ratified it (France, Turkey Andorra and Monaco) – situation at the end of 2016. The Convention established a Special Advisory Committee to prepare opinions on its implementation in the States Parties and it is accompanied by a special explanatory report.

¹ Została ona podpisana i ratyfikowana przez 39 państw członków Rady Europy (na 47 państw członkowskich), 4 państwa ją podpisały, ale nie ratyfikowały (Belgia Grecja, Islandia i Luksemburg), 4 państwa zaś ani nie podpisały, ani jej nie ratyfikowały (Francja, Turcja, Andora i Monako) – stan na koniec 2016 r. Konwencja powołała specjalny Komitet Doradczy przygotowujący opinie o jej wykonywaniu w państwach będących jej stroną oraz towarzyszy jej specjalny raport wyjaśniający.

activity of both groups can increase or decrease these divisions².

In the text, we analyze the political activity of minorities at the local level. This is due to the fact that the protection of minority interests is largely at the local level, but this level of activity is described to the smallest extent. The order of the article is as follows: at the beginning, we will discuss the theoretical assumptions related to the participation and political representation of minorities – Polish in Ukraine and Ukrainian in Poland, we will analyze the literature of the subject and present the course and assumptions of pilot studies on political representation at the local level. We will then discuss the political presence of the Polish minority in Ukraine and the Ukrainian one in Poland and we will present the conclusions.

Theoretical assumptions, literature analysis and research

When analyzing the degree of problem development, it should be noted that the question of the political representation of the Polish minority in Ukraine has so far been specifically addressed in the writings of one of the authors of the article³.

² In particular, the relations between Poland and Ukraine are influenced by the memory of the mass crimes of Ukrainian nationalists on Poles from the former Volyn voivodship of the Second Polish Republic in 1943-1944 and the postwar deportations of Ukrainians in the Second Polish Republic under the 'Vistula Operation'. How historically significant are the events of the present, for example, the fate of the film "Wołyń" shows, whose distribution in Ukraine was stopped.

³ С. Рудницький, *Забезпечення суспільно-політичних інтересів польської національної*

ność polityczna obu grup może zwiększać albo zmniejszać te podziały².

W tekście analizujemy aktywność polityczną mniejszości na poziomie lokalnym. Wynika to z faktu, że zabezpieczenie interesów mniejszości w dużym stopniu odbywa się na szczeblu lokalnym, ale właśnie ten poziom ich aktywności jest opisany w najmniejszym stopniu. Porządek artykułu jest następujący: na początku omówimy założenia teoretyczne związane z uczestnictwem i reprezentacją polityczną mniejszości – polskiej na Ukrainie i ukraińskiej w Polsce, przeanalizujemy literaturę przedmiotu i przedstawimy przebieg i założenia badań pilotażowych na temat reprezentacji politycznej na poziomie lokalnym. Następnie omówimy kwestie obecności politycznej mniejszości polskiej na Ukrainie i ukraińskiej w Polsce i przedstawimy wnioski.

Założenia teoretyczne, analiza literatury i przebieg badań

Analizując stopień opracowania problemu, należy zaznaczyć, że kwestia reprezentacji politycznej mniejszości polskiej na Ukrainie jak dotąd była specjalnie poruszana w opracowaniach jednego z autorów danego artykułu³. Problem był analizowany

² Na dzisiejsze relacje między Polską a Ukrainą wpływa zwłaszcza pamięć o masowej zbrodni nacjonalistów ukraińskich na Polakach z byłego województwa wołyńskiego II RP w latach 1943-1944 oraz powojenne wysiedlenia Ukraińców w II RP w ramach akcji „Wisła”. Jak mocno wpływają wydarzenia historyczne na współczesność, pokazują np. losy filmu *Wołyń*, którego dystrybucja na Ukrainie została wstrzymana.

³ С. Рудницький, *Забезпечення суспільно-політичних інтересів польської національної меншини в сучасній Україні: політико-правові*

The problem was analyzed in terms of the possibility of representation of interests arising from the Ukrainian legislation and entities representing the interests of the Polish group. It concerned the national level, and the analysis was based on printed materials.

The issue of representing the interests of the Polish group was also addressed by scientists dealing with socio-political activity of all Ukrainian national minorities (for example Halina Łucyszyn's dissertation on political activity of Ukrainian national minorities⁴). The problem was also raised by researchers analyzing entities representing interests of national groups⁵, or analyzing the situation of the

pod względem możliwości reprezentacji interesów wynikających z ustawodawstwa ukraińskiego i podmiotów reprezentujących interesy grupy polskiej, dotyczył poziomu narodowego, a analiza była oparta na materiałach drukowanych.

Kwestia reprezentacji interesów grupy polskiej była także poruszana przez naukowców zajmujących się aktywnością społeczno-polityczną wszystkich mniejszości narodowych Ukrainy (np. dysertacja Haliny Łucyszyn o aktywności polityczne mniejszości narodowych Ukrainy⁴). Problem był także poruszany przez naukowców analizujących podmioty reprezentujące interesy grup narodowych⁵ bądź

мешини в сучасній Україні: політико-правові передумови, [in:] Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, Харків, Право, 2012, Вип. 2 (12), pp. 174-184; *idem*, *Интересы польского национального меньшинства Украины в политической сфере*, [in:] Science and Education a New Dimension: Humanities and Social Sciences, Budapest 2014, Vol. 2 (3), Issue: 18, pp. 78-80; *ibidem*, *Суб'єкти репрезентації суспільних інтересів польської національної меншини сучасної України у політичній сфері*, [in:] Політологічні читання імені професора Богдана Яроша: зб. наук. праць, Луцьк, Вежа-Друк, 2014, Вип. 3, pp. 136-143; *idem*, *Sytuacja Polonii ukraińskiej w sferze politycznej Ukrainy* (maszynopis artykułu podanego do druku w materiałach konferencji naukowej "Społeczeństwo ukraińskie w stanie rewolucji: współczesny stan i perspektywę"), Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, 8-9.05.2014, Warszawa; *ibidem*, *Суспільно-політичні інтереси поляків незалежної України*, Житомир, ФО-П Євенок О.О., 2014, p. 622.

⁴ Г. Луцишин, *Національні меншини у політичному житті України*: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02, Львів 2002, p. 190.

⁵ Л. Лойко, *Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність*, Київ, Фоліант, 2005, 634 с; С. Рудницький, *Політичні партії України як репрезентанти ін-*

передумови, [w:] Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, Харків, Право, 2012, Вип. 2 (12), s. 174-184; *idem*, *Интересы польского национального меньшинства Украины в политической сфере*, „Science and Education a New Dimension: Humanities and Social Sciences”, Budapest 2014, Vol. 2 (3), Issue: 18, p. 78-80; *idem*, *Суб'єкти репрезентації суспільних інтересів польської національної меншини сучасної України у політичній сфері*, [w:] Політологічні читання імені професора Богдана Яроша: зб. наук. праць, Луцьк, Вежа-Друк, 2014, Вип. 3, s. 136-143; *idem*, *Sytuacja Polonii ukraińskiej w sferze politycznej Ukrainy* (maszynopis artykułu podanego do druku w materiałach konferencji naukowej „Społeczeństwo ukraińskie w stanie rewolucji: współczesny stan i perspektywę”), Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, 8-9.05.2014 r., Warszawa; *idem*, *Суспільно-політичні інтереси поляків незалежної України*, Житомир, ФО-П Євенок О.О., 2014, s. 622.

⁴ Г. Луцишин, *Національні меншини у політичному житті України*: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02, Львів 2002, s. 190.

⁵ Л. Лойко, *Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність*, Київ, Фоліант, 2005, 634 с; С. Рудницький, *Політичні партії України як репрезентанти інтересів національних громад*, [w:] *Політичні партії і вибори в Україні: матеріали міжнародного круглого столу за участю українських і польських*

Polish community in Ukraine in different spheres (eg Oleg Kałakura⁶, Helena Krasowska⁷, Iwona Kabzińska⁸, Andrzej Bonusiak⁹, Henryk Stroński¹⁰ or analyzing the Ukrainian state's policy towards national minorities¹¹. In view of the volume of the article, I omit numerous articles on the various aspects of functioning of the Polish community in Ukraine, which in this or that extent raise the issue of political representation of the Polish group in Ukraine. For comparison, I will add that there are separate studies devoted to the Hungarian minority in Ukraine as an actor of the political scene¹².

According to the researchers dealing with the problem of political representation of the Polish group in Ukraine, national minorities are poorly represent-

тересів національних громад [in:] Політичні партії і вибори в Україні: матеріали міжнародного круглого столу за участю українських і польських науковців (Київ, 26 червня 2015 р.), Київ, «Логос», 2016, pp. 153-166.

⁶ O. Kałakura, *Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX столітті*, Київ, Знання України, 2007, p. 508.

⁷ H. Krasowska, *Mniejszość polska na południowo-wschodniej Ukrainie*, Warszawa 2012, p. 435.

⁸ I. Kabzińska, *Міędzy pragnieniem ideału a rzeczywistością. Polacy na Litwie, Białorusi i Ukrainie w okresie transformacji systemowej przełomu XX i XXI stulecia*, Warszawa 2009, p. 228.

⁹ A. Bonusiak, *Polacy w niepodległej Ukrainie. Analiza strukturalno-funkcjonalna*, Rzeszów 2013, p. 291.

¹⁰ H. Stroński, *W poszukiwaniu historycznej prawdy i tożsamości. Z działalności Stowarzyszenia Uczonych Polskich Ukrainy w latach 1998-2010*, [in:] *Polska inteligencja na Wschodzie. Teraźniejszość i perspektywy*, Warszawa 2011, pp. 141-159.

¹¹ W. Baluk, *Koncepcje polityki narodowościowej Ukrainy. Tradycje i współczesność*, Wrocław 2002, p. 278.

¹² H. Шипка, *Угорська національна меншина в Україні як суб'єкт політики: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02*, Львів 2007, p. 224.

analizowano sytuację Polonii ukraińskiej w różnych sferach (m.in. Oleg Kałakura⁶, Helena Krasowska⁷, Iwona Kabzińska⁸, Andrzej Bonusiak⁹, Henryk Stroński¹⁰ albo politykę państwa ukraińskiego wobec mniejszości narodowych¹¹. Ze względu na objętość artykułu pomijam w analizie literatury przedmiotu liczne publikacje dotyczące różnych aspektów funkcjonowania Polonii ukraińskiej, które w tym lub innym stopniu poruszają problem reprezentacji politycznej grupy polskiej na Ukrainie. Dla porównania dodam, że są oddzielne opracowania poświęcone mniejszości węgierskiej Ukrainy jako aktorowi sceny politycznej¹².

Zdaniem naukowców zajmujących się problemem reprezentacji politycznej grupy polskiej na Ukrainie mniejszości narodowe są słabo reprezentowane w syste-

науковців (Київ, 26 червня 2015 р.), Київ, «Логос», 2016, s. 153-166.

⁶ O. Kałakura, *Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX столітті*, Київ, Знання України, 2007, s. 508.

⁷ H. Krasowska, *Mniejszość polska na południowo-wschodniej Ukrainie*, Warszawa 2012, s. 435.

⁸ I. Kabzińska, *Міędzy pragnieniem ideału a rzeczywistością. Polacy na Litwie, Białorusi i Ukrainie w okresie transformacji systemowej przełomu XX i XXI stulecia*, Warszawa 2009, s. 228.

⁹ A. Bonusiak, *Polacy w niepodległej Ukrainie. Analiza strukturalno-funkcjonalna*, Rzeszów 2013, s. 291.

¹⁰ H. Stroński, *W poszukiwaniu historycznej prawdy i tożsamości. Z działalności Stowarzyszenia Uczonych Polskich Ukrainy w latach 1998-2010*, [w:] *Polska inteligencja na Wschodzie. Teraźniejszość i perspektywy*, Warszawa 2011, s. 141-159.

¹¹ W. Baluk, *Koncepcje polityki narodowościowej Ukrainy. Tradycje i współczesność*, Wrocław 2002, s. 278.

¹² H. Шипка, *Угорська національна меншина в Україні як суб'єкт політики: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02*, Львів 2007, s. 224.

ed in the political system of the Ukrainian state¹³. As far as Poles are concerned, Ukrainian scientists and journalists from the Polish community and / or those who are close to it, such as Henryk Stroński¹⁴ or Eugeniusz Gołybard¹⁵, are of the view that the Poles are very poorly represented in the socio-political sphere of Ukraine. Indeed, the comparison of the size of the Polish group with its lack of representation in the Ukrainian Parliament may be of some use, especially when considering the situation of the number of comparable minorities such as Romanian or Hungarian.

However, political activity at the national level may not correlate with activity at the local level but there is no scientific data to conclude on this subject. The fact that the situation at this level may differ, and differs from the national level is evidenced by data from 2009 from the Lvov Consular District referring to councilors Poles in several locations in Western Ukraine¹⁶ and information of the Association "Wspólnota Polska" that on 8.04.2011 about 30 local government officials of Polish descent from western and central Ukraine took part in the forum of

mie politycznym państwa ukraińskiego¹³. Jeśli chodzi o Polaków, to naukowcy i publicyści ukraińscy wywodzący się ze środowiska polskiego i/albo z nim związani, tacy jak Henryk Stroński¹⁴ albo Eugeniusz Gołybard¹⁵, są zdania, że Polaków bardzo słabo reprezentuje się w sferze społeczno-politycznej Ukrainy. Rzeczywiście porównanie liczebności grupy polskiej z brakiem jej reprezentacji w parlamencie ukraińskim może o tym świadczyć, szczególnie jeśli wziąć pod uwagę sytuację liczebnie porównywalnych mniejszości, takich jak rumuńska lub węgierska.

Jednak aktywność polityczna na poziomie narodowym może nie korelować z aktywnością na poziomie lokalnym, ale dla wnioskowania na ten temat nie ma danych naukowych. O tym, że sytuacja na tym poziomie może się różnić – i różni – od poziomu narodowego, świadczą dane z 2009 r. z Lwowskiego Okręgu Konsularnego mówiące o radnych Polakach w kilku miejscowościach na Zachodniej Ukrainie¹⁶ i informacja Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” o tym, że 8 kwietnia 2011 r. ok. 30 samorządowców pochodzenia polskiego z zachodniej i centralnej Ukrainy

¹³ Ю. Тищенко, *Політичні партії та національні меншини в оцінках експертів. Звіт за результатами експертного опитування «Права національних меншин, етнічних груп на політичну участь у виборних органах» та інтерв'ю з експертами і представниками національних меншин та етнічних груп*, http://www.ucipr.kiev.ua/userfiles/party-national_minority2013.pdf [access on: 25.05.2016].

¹⁴ H. Stroński, *op. cit.*, p. 145.

¹⁵ E. Gołybard, *Co jest grane w Polonii ukraińskiej? Kronika dziennikarska*, Kijów, 2007, p. 199.

¹⁶ *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za Granicą 2009*, Warszawa 2009, p. 376.

¹³ Ю. Тищенко, *Політичні партії та національні меншини в оцінках експертів. Звіт за результатами експертного опитування «Права національних меншин, етнічних груп на політичну участь у виборних органах» та інтерв'ю з експертами і представниками національних меншин та етнічних груп*, http://www.ucipr.kiev.ua/userfiles/party-national_minority2013.pdf [dostęp: 25.05.2016].

¹⁴ H. Stroński, *op. cit.*, s. 145.

¹⁵ E. Gołybard, *Co jest grane w Polonii ukraińskiej? Kronika dziennikarska*, Kijów 2007, s. 199.

¹⁶ *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za Granicą 2009*, Warszawa 2009, s. 376.

Polish parliamentarians and local government activists abroad¹⁷.

As regards the study of political representation of Ukrainians in the political system of the Republic of Poland, since the beginning of the 1990s, Poland has been actively involved in the electoral behavior of Polish citizens, especially in the context of the establishment and development of a democratic political system¹⁸. Within this trend there was also the topic of attitudes and behavior of the elected representatives of national minorities and their associations and electoral committees. Initially, the results of these minority committees, which took part in the parliamentary and local elections, were analyzed. It was important that at that time (the beginning of the decade of the nineties of the last century) a few committees related to national minorities were established¹⁹. As a research hypothesis, it was assumed that voters belonging to particular minorities would vote for the committees that would represent them. Similarly, researchers were interested in the support of presidential

wzięło udział w Forum parlamentarzystów i samorządowców polskich za granicą¹⁷.

Jeśli chodzi o badania reprezentacji politycznej Ukraińców w systemie politycznym RP, to od początku lat 90. ubiegłego stulecia aktywnie interesowano się zachowaniami wyborczymi obywateli Polski, zwłaszcza w kontekście tworzenia i rozwoju demokratycznego systemu politycznego¹⁸. W ramach tego nurtu znajdował się również temat postaw i zachowań wyborczych przedstawicieli mniejszości narodowych oraz ich stowarzyszeń i komitetów wyborczych. Początkowo analizowano wyniki tych komitetów wyborczych mniejszości, które brały udział w wyborach parlamentarnych i samorządowych. Było to o tyle ważne, że w tym czasie (początek dekady lat 90. ubiegłego wieku) powstało kilka komitetów związanych z mniejszościami narodowymi¹⁹. Jako założenie badawcze przyjmowano, że wyborcy należący do poszczególnych mniejszości będą głosować na komitety, które ich będą reprezentować. Podobnie interesowano się poparciem dla kandydatów na prezydenta wywodzących się ze środowisk mniej-

¹⁷ Forum Parlamentarzystów oraz Samorządowców Polskich za Granicą – <http://wiadomosci.wspolnotapolska.org.pl/wiadomosci/176/Forum-Parlamentarzystw-oraz-Samorzdowcw-Polskich-za-Granic> [access on: 12.11.2016].

¹⁸ J. Raciborski, *Polskie wybory. Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego w latach 1989-1995*, Warszawa 1995.

¹⁹ R. Matykowski, A. Tobolska, *Aktywność elektoralna i zróżnicowanie przestrzenne poziomu poparcia mniejszości narodowych w Polsce w wyborach parlamentarnych z dnia 19 września 1993 roku*, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 1994, book 2 (vol. 5), pp. 215-228; *idem*, *Mniejszości narodowe w Polsce w świetle wyników wyborów do Sejmu z dnia 27 października 1991 roku*, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 1994, No 1 (vol. 4), pp. 131-143.

¹⁷ Forum Parlamentarzystów oraz Samorządowców Polskich za Granicą, <http://wiadomosci.wspolnotapolska.org.pl/wiadomosci/176/Forum-Parlamentarzystw-oraz-Samorzdowcw-Polskich-za-Granic> [dostęp: 12.11.2016].

¹⁸ J. Raciborski, *Polskie wybory. Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego w latach 1989-1995*, Warszawa 1995.

¹⁹ R. Matykowski, A. Tobolska, *Aktywność elektoralna i zróżnicowanie przestrzenne poziomu poparcia mniejszości narodowych w Polsce w wyborach parlamentarnych z dnia 19 września 1993 roku*, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 1994, z. 2 (vol. 5), s. 215-228; *idem*, *Mniejszości narodowe w Polsce w świetle wyników wyborów do Sejmu z dnia 27 października 1991 roku*, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 1994, nr 1 (vol. 4), s. 131-143.

candidates from minority backgrounds²⁰. The key role was also attributed to spatial (geographical) determinants of electoral attitudes (electoral geography)²¹.

An important finding of the above-mentioned works was the result that minority representatives are more likely to choose and vote for these groups and political parties that are considered pro-European, liberal and modernizing, not strongly national (Polish) and religious. In the case of regional communities (Kashubians), it was pointed out that they are more inclined (the nineties of the 20th century) to the conservative option, to the right-wing traditionalist groups of national-Catholic character²².

After 2000, research interests on minority political behavior at the parliamentary level weakened (only the German minority formed its own electoral committee) for the interests of the position and political role of these communities in their regions of residence and their participation in local elections. An important achievement in this field is the publication from 2014 by Ewa Ganowicz²³. The author ana-

lizacji²⁰. Ważną rolę przypisywano również przestrzennym (geograficznym) uwarunkowaniom postaw wyborczych (geografii wyborczej)²¹.

Ważnym ustaleniem przywołanych wyżej prac był wynik mówiący o tym, że przedstawiciele mniejszości są bardziej skłonni wybierać i głosować na te ugrupowania oraz partie polityczne, które są uznawane za proeuropejskie, liberalne i modernizacyjne, niepodnoszące mocno kwestii narodowych (polskich) i religijnych. W wypadku społeczności regionalnych (Kaszubi) wskazywano, że skłaniają się oni raczej (chodzi o lata 90. XX w.) do opcji konserwatywnej, do prawicowych ugrupowań tradycyjnych o charakterze narodowo-katolickim²².

Po 2000 r. zainteresowania badawcze nad zachowaniami politycznymi mniejszości na szczeblu wyborów parlamentarnych osłabły (tylko mniejszość niemiecka tworzyła własny komitet wyborczy) na rzecz zainteresowań nad pozycją i rolą polityczną tych społeczności w regionach ich zamieszkania oraz ich udziałem w wyborach samorządowych. Ważnym osiągnięciem z tej dziedziny jest publikacja z 2014 r. Ewy

²⁰ R. Matykowski, *Mniejszości narodowe a wybory prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 1995 roku: analiza przestrzenna*, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 1997, No 2 (vol. 9), pp. 39-154.

²¹ M. Kowalski, *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989-1998*, Warszawa 2000, especially pp. 53-60, 61-68.

²² *Ibidem*, p. 54; M. Wojtaszczyk, *Mniejszości narodowe i etniczne w badaniach z zakresu geografii wyborczej – nieistotny czynnik czy ważna determinanta przestrzennego zróżnicowania zachowań wyborczych w Polsce?*, „Prace i Studia Geograficzne” 2014, Vol. 54, pp. 198-199.

²³ E. Ganowicz, *Rywalizacja polityczna mniej-*

²⁰ R. Matykowski, *Mniejszości narodowe a wybory prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 1995 roku: analiza przestrzenna*, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 1997, nr 2 (vol. 9), s. 39-154.

²¹ M. Kowalski, *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989-1998*, Warszawa 2000, zwłaszcza s. 53-60, 61-68.

²² *Ibidem*, s. 54; M. Wojtaszczyk, *Mniejszości narodowe i etniczne w badaniach z zakresu geografii wyborczej – nieistotny czynnik czy ważna determinanta przestrzennego zróżnicowania zachowań wyborczych w Polsce?*, „Prace i Studia Geograficzne” 2014, t. 54, s. 198-199.

lyzed the political participation of selected national minorities (Belarussian, Lithuanian, German and Ukrainian) in municipal elections (especially municipal and county). She drew attention to the increased opportunities for the implementation of their "minority" interests through participation in the local government and the work of local governments.

As part of these interests, research on the Ukrainian minority and their participation in the political life of Poland after 1989 was also conducted²⁴. In this context, two publications devoted to the Ukrainian minority in Poland and their participation in the political life of the country should be noted. The first one concerns the comparison of the situation of this group with the Polish minority in Ukraine²⁵. Most of the articles contained in it focused on the review and comparison of the legal regulations and political conditions of both communities (the role

szości narodowych w wyborach samorządowych w Polsce po roku 1989, Opole 2014.

²⁴ R. Żerelik, *Mniejszość ukraińska w Polsce po II wojnie światowej*, [in:] edit. Z. Kurcz, *Mniejszości narodowe w Polsce*, Wrocław 1997, pp. 43-50; B. Berdychowska, *Mniejszość ukraińska*, [in:] *Mniejszości narodowe w Polsce. Praktyka po 1989 roku*, edit. B. Berdychowska, Warszawa, 1998, pp. 142-177; H. Chałupczak, T. Browarek, *Mniejszości narodowe w Polsce 1918-1995*, Lublin 1998, pp. 55-94; B. Halczak, *Ukraińcy (po 1989 r.)*, [in:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce po II wojnie światowej*, edit. S. Dudra, B. Nitschke, Kraków 2010, pp. 113-126; tenże, *Ukraińcy*, [in:] *Stowarzyszenia mniejszości narodowych, etnicznych i postulowanych w Polsce po II wojnie światowej*, edit. S. Dudra, B. Nitschke, Kraków 2013, pp. 82-108; M. Barwiński, *Geograficzno-polityczne uwarunkowania sytuacji Ukraińców, Łemków, Białorusinów i Litwinów w Polsce po 1944 roku*, Łódź 2013, pp. 165-171.

²⁵ *Mniejszość polska na Ukrainie. Mniejszość ukraińska w Polsce po 1989 roku*, edit. A. Kasińska-Metryka, M. Gołoś, Chełmno 2009.

Ganowicz²³. Autorka analizowała uczestnictwo polityczne wybranych mniejszości narodowych (białoruskiej, litewskiej, niemieckiej i ukraińskiej) w wyborach samorządowych na szczeblu lokalnym (zwłaszcza gminnym i powiatowym). Zwróciła ona uwagę na zwiększone możliwości realizacji swoich „mniejszościowych” interesów poprzez udział we władzach i pracy samorządów lokalnych.

W ramach wspomnianych zainteresowań prowadzono również badania nad mniejszością ukraińską i jej udziałem w życiu politycznym Polski po 1989 r.²⁴ W tym kontekście należy zwrócić uwagę na dwie publikacje poświęcone mniejszości ukraińskiej w Polsce i jej udziałowi w życiu politycznym kraju. Pierwsza z nich dotyczy porównania sytuacji tej grupy z mniejszością polską na Ukrainie²⁵. Większość zawartych w niej artykułów skupiła się na przeglądzie i porównaniu uregulowań prawnych oraz

²³ E. Ganowicz, *Rywalizacja polityczna mniejszości narodowych w wyborach samorządowych w Polsce po roku 1989*, Opole 2014.

²⁴ R. Żerelik, *Mniejszość ukraińska w Polsce po II wojnie światowej*, [w:] *Mniejszości narodowe w Polsce*, red. Z. Kurcz, Wrocław 1997, s. 43-50; B. Berdychowska, *Mniejszość ukraińska*, [w:] *Mniejszości narodowe w Polsce. Praktyka po 1989 roku*, red. B. Berdychowska, Warszawa 1998, s. 142-177; H. Chałupczak, T. Browarek, *Mniejszości narodowe w Polsce 1918-1995*, Lublin 1998, s. 55-94; B. Halczak, *Ukraińcy (po 1989 r.)*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce po II wojnie światowej*, red. S. Dudra, B. Nitschke, Kraków 2010, s. 113-126; idem, *Ukraińcy*, [w:] *Stowarzyszenia mniejszości narodowych, etnicznych i postulowanych w Polsce po II wojnie światowej*, red. S. Dudra, B. Nitschke, Kraków 2013, s. 82-108; M. Barwiński, *Geograficzno-polityczne uwarunkowania sytuacji Ukraińców, Łemków, Białorusinów i Litwinów w Polsce po 1944 roku*, Łódź 2013, s. 165-171.

²⁵ *Mniejszość polska na Ukrainie. Mniejszość ukraińska w Polsce po 1989 roku*, red. A. Kasińska-Metryka, M. Gołoś, Chełmno 2009.

of the Eastern Partnership), but it can be a convenient starting point for the current research on the Ukrainians in Poland and Poles in Ukraine. The other publication, in turn, is a very good, extensive and well documented study by Serhij Szwydiuk (a Ukrainian researcher from the Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University) about the participation of Ukrainians in Poland's political life in 1989-2005²⁶. In his opinion, the low presence of representatives of this group at the national level (in the Sejm) resulted not only from their spatial dispersion, but also because of the low political mobilization of this group. He stressed that the proper level of their public presence was local self-government elections, where they began to be successful electors. This was primarily connected with the attitude towards local co-operation with the Polish community and placing on the lists of "their" electoral committees also candidates of Polish nationals applying for a mandate of councilor.

Analysis of literature on political representation of Poles in Ukraine allows us to draw conclusions about the lack of a description of the degree of political representation of Poles at local level and the reasons for the weak activity of the Polish group in the political sphere at the national level and (and perhaps also local). On the other hand, most of the publications on the political representation of Ukrainians in Poland are definitely descriptive and reporting and historical-political, based

uwarunkowań politycznych obu społeczności (rola Partnerstwa Wschodniego), ale może ona stanowić dogodny punkt wyjścia do obecnych badań nad Ukraińcami w Polsce i Polakami na Ukrainie. Druga publikacja zaś to bardzo dobre, obszerne i bogato udokumentowane studium Serhija Szwydiuka (badacza ukraińskiego z Narodowego Uniwersytetu im. Jurija Fedkowycza w Czerniowcach) o udziale Ukraińców w życiu politycznym Polski w latach 1989-2005²⁶. Jego zdaniem słaba obecność przedstawicieli tej grupy na poziomie ogólnokrajowym (w Sejmie) wynikała nie tylko z ich rozproszenia przestrzennego, ale także z powodu niskiej mobilizacji politycznej tej grupy. Podkreślał on, że właściwym szczeblem ich publicznej obecności stały się lokalne wybory samorządowe, gdzie zaczęli oni odnosić sukcesy wyborcze. Wiązało się to przede wszystkim z nastawieniem na lokalną współpracę ze społecznością polską i umieszczaniem na listach „swoich” komitetów wyborczych również kandydatur osób narodowości polskiej ubiegających się o mandat radnego.

Analiza literatury o reprezentacji politycznej Polaków na Ukrainie pozwala wyciągnąć wnioski o braku opisu stopnia reprezentacji politycznej Polaków na szczeblu lokalnym i przyczynach słabej aktywności grupy polskiej w sferze politycznej na poziomie narodowym i (być może) lokalnym. Z kolei większość publikacji na temat reprezentacji politycznej Ukraińców w Polsce ma zdecydowanie charakter opi-

²⁶ S. Szwydiuk, *Walka ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce o przedstawicielstwo w parlamencie i w samorządach, 1989-2005*, translated by P. Krupa, „Nowa Ukraina” 2007, No 1-2, pp. 187-207.

²⁶ S. Szwydiuk, *Walka ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce o przedstawicielstwo w parlamencie i w samorządach, 1989-2005*, przeł. P. Krupa, „Nowa Ukraina” 2007, nr 1-2, s. 187-207.

primarily on sources of existing, available documents and literature of the subject. In addition, they are slowly becoming obsolete, as recent publications analyze the situation come from 2010.

From this the need for background research on the activity of the Polish minority in Ukraine and the Ukrainian minority in Poland emerges, and that is why in September 2015 prof. Sławomir Łodziński and senior lecturer Sergiusz Rudnicki started discussions about joint research on this subject. Thanks to prof. S. Łodziński from the Institute of Sociology at the University of Warsaw, who proposed to create an international seminar titled "Representation of national minorities at the local level – Poles in Ukraine and Ukrainians in Poland" and the senior lecturer Olga Sawiczenko from the social and psychological department of the Ivan Franko State University in Zhytomyr, who was the head of the annual and masters dissertations of the students of the faculty the seminary was successfully formalized. In addition to the already mentioned persons, students and PhD students of the Institute of Sociology of University of Warsaw also were included in the seminars.

As part of the seminar in Zhytomyr, on 30.11.2015, a webinar was held with the participation of prof. S. Łodzińskiego and later – several meetings of S. Rudnicki and O. Sawiczenko with students of the social and psychological department. O. Sawiczenko and S. Rudnicki acted as directors of three diploma dissertations²⁷

²⁷ Ю. Манілов, Ціннісно-мотиваційна сфера громадсько-політичних лідерів Житомирщини з числа осіб польської національної меншини

sowy i sprawozdawczy oraz historyczno-polityczny, opierając się przede wszystkim na źródłach zastanych, dostępnych dokumentach oraz literaturze przedmiotu. Dodatkowo powoli stają się one już nieaktualne, gdyż najnowsze publikacje analizujące jej sytuację pochodzą z okresu do 2010 r.

Z tego wyłania się potrzeba badań źródłowych nad aktywnością mniejszości polskiej na Ukrainie i mniejszości ukraińskiej w Polsce obecnie i właśnie dlatego we wrześniu 2015 r. prof. Sławomir Łodziński i doc. Sergiusz Rudnicki zaczęli prowadzić rozmowy o wspólnych badaniach na ten temat. Dzięki prof. S. Łodzińskiemu z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, który zaproponował utworzyć seminarium międzynarodowe pt. „Reprezentacja mniejszości narodowych na poziomie lokalnym – Polaków na Ukrainie i Ukraińców w Polsce” i pani docent Oldze Sawiczenko z wydziału socjalno-psychologicznego Uniwersytetu Państwowego imienia Iwana Franki w Żytomierzu, która wystąpiła jako kierownik prac rocznych i magisterskich studentów wspomnianego wydziału, seminarium udało się sformalizować. Do składu seminarium oprócz wspomnianych już osób weszły także studenci i doktoranci Instytutu Socjologii UW.

W ramach działalności seminarium w Żytomierzu 30 listopada 2015 r. odbyło się webinarium z udziałem prof. S. Łodzińskiego, a później – kilka spotkań S. Rudnickiego i O. Sawiczenko ze studentami wydziału socjalno-psychologicznego. Olga Sawiczenko i Sergiusz Rudnicki wystąpili jako kierownicy trzech prac dy-

and five annual works²⁸ of the students of

plomowych²⁷ i pięciu prac rocznych²⁸ stu-

як детермінанта їх політичної активності на локальному рівні (вибори 2015 року до Житомирської міської ради), Дипломна робота з психології студента 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; С. Дубова, Ціннісно-мотиваційна сфера лідерів польських громадських організацій Житомирщини як чинник їхньої політичної участі у політичному житті на муніципальному рівні, Дипломна робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; Т. Левченко, Ціннісно-мотиваційна сфера громадсько-політичних лідерів з числа осіб польської національної меншини м. Коростеня як детермінанта їх політичної активності на локальному рівні (на прикладі виборів 2015 року), Дипломна робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.

²⁸ Т. Ільніцька, Мотивація політичної активності осіб з числа польської національної меншини Житомирщини на локальному рівні (вибори 2015 року, смт. Довбиш), Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; І. Ковальчук, Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини – мешканців частини м. Житомира (Мальованки) на прикладі місцевих виборів 2015 року Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; А. Лущик, Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини на локальному рівні (на прикладі виборів 2015 р. до бердичівської міської ради), Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична

²⁷ Ю. Манілов, Ціннісно-мотиваційна сфера громадсько-політичних лідерів Житомирщини з числа осіб польської національної меншини як детермінанта їх політичної активності на локальному рівні (вибори 2015 року до Житомирської міської ради), Дипломна робота з психології студента 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; С. Дубова, Ціннісно-мотиваційна сфера лідерів польських громадських організацій Житомирщини як чинник їхньої політичної участі у політичному житті на муніципальному рівні, Дипломна робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; Т. Левченко, Ціннісно-мотиваційна сфера громадсько-політичних лідерів з числа осіб польської національної меншини м. Коростеня як детермінанта їх політичної активності на локальному рівні (на прикладі виборів 2015 року), Дипломна робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.

²⁸ Т. Ільніцька, Мотивація політичної активності осіб з числа польської національної меншини Житомирщини на локальному рівні (вибори 2015 року, смт. Довбиш), Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; І. Ковальчук, Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини – мешканців частини м. Житомира (Мальованки) на прикладі місцевих виборів 2015 року Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; А. Лущик, Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини на локальному рівні (на прикладі виборів 2015 р. до бердичівської міської ради),

the social and psychological department of Ivan Franko Zhytomyr State University, which provided a description of political activity at the local level of the representatives of the Polish minority in Zhytomyr region – which is the largest Polish group in Ukraine.

This research was to firstly fill the gaps in knowledge about Poles' political activity at the local level and, secondly, to verify the hypothesis of the psychological underpinnings of the weak Polish representation at the national level and possibly also at the local level.

Because of the specifics of psychological research, places were chosen where contact with the respondent could be made, either directly or through relatives or friends, i.e., in the practice of the place where the students come from or where their parents come from. They also took into consideration the presence of a Polish group in a given locality, its institutional development and the level of self-govern-

психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; О. Хомич, *Ціннісно-мотиваційна сфера лідерів польських громадських організацій Житомирської області як чинник їхньої політичної участі у політичному житті на муніципальному рівні (вибори у андрушівську міську раду)*, Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; І. Осіпчук, *Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини с. Довжик житомирського р-ну на локальному рівні (на прикладі виборів 2015 року)*, Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.

mentów wydziału socjalno-psychologicznego Uniwersytetu Państwowego imienia Iwana Franki w Żytomierzu, które przewidywały opis aktywności politycznej na szczeblu lokalnym przedstawiciele mniejszości polskiej Żytomierszczyzny – obwodu, który zamieszkuje największa na Ukrainie grupa polska.

Badania te miały po pierwsze uzupełnić lukę w stanie wiedzy na temat aktywności politycznej Polaków na szczeblu lokalnym, a po drugie pozwolić na weryfikację hipotezy o psychologicznym podłożu słabej reprezentacji grupy polskiej na szczeblu narodowym i (być może) lokalnym.

Ze względu na specyfikę badań psychologicznych dobierano miejscowości, gdzie można byłoby nawiązać kontakt z respondentem albo bezpośrednio, albo poprzez krewnych czy znajomych, czyli w prakty-

Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; О. Хомич, *Ціннісно-мотиваційна сфера лідерів польських громадських організацій Житомирської області як чинник їхньої політичної участі у політичному житті на муніципальному рівні (вибори у андрушівську міську раду)*, Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016; І. Осіпчук, *Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини с. Довжик житомирського р-ну на локальному рівні (на прикладі виборів 2015 року)*, Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.

ment to which persons of Polish descent come or are candidates.

In this way Zhytomyr was chosen for the research (district center as the seat of the majority of Polish associations, with almost 15,000 people officially declaring themselves Poles), Berdyczów, known from the Days of Polish Culture, the “Mozaika berdyczowska” quarterly and other Polish initiatives, Andrushivka and Korosteń – inhabited by Poles and known from active Polish associations, Dowbysz in Baranivka district (former Marchlewsk – in the 1930s the capital of the Polish nationality) where most of the inhabitants are Poles. The county seat of the Zhytomyr district and the so-called Malowanka (a district of Zhytomyr) were selected for access to respondents, and the choice of Malowanka was further motivated by the fact that according to popular opinion many Poles live in that part of the city.

Local authorities were selected for the research in the above-mentioned localities – from the village council (Dowżyk village of the Zhytomyr district) through the township (Dowbysz) and the district town (Boguńska district council of the city of Zhitomir) to the town councils (Zhytomyr, Berdych, Andrushivka, Korosteń).

During the formulation of research topics, attention was paid to differences between the political activity of persons of Polish descent and those representing the Polish minority by being the president or representative of the Polish association. In the first case, we deal with the realization of the rights of political or civic representatives of national minorities, and in the second case we are dealing with the polit-

ce miejscowości, skąd pochodzą studenci albo skąd pochodzą ich rodzice. Uwzględniano także obecność grupy polskiej w danej miejscowości, jej rozwój instytucjonalny oraz poziom jednostki samorządowej, do której wchodzi czy kandydują osoby pochodzenia polskiego.

W taki sposób dla badań wybrano Żytomierz (centrum obwodowe jako miejsce siedzib większości polskich stowarzyszeń, zamieszkały przez prawie 15 tys. osób deklarujących się oficjalnie jako Polacy), Berdyczów znany z Dni Kultury Polskiej, kwartalnika „Mozaika Berdyczowska” i innych inicjatyw polskich, Andruszówkę i Korosteń – zamieszkałe przez Polaków i znane z działających stowarzyszeń polskich, miasteczko Dowbysz pow. Baranowskiego (były Marchlewsk – w latach 30. XX w. stolica polskiego rejonu narodowościowego), gdzie większość mieszkańców to Polacy. Wieś Dowżyk powiatu żytomierskiego i tzw. Malowanka (dzielnica Żytomierza) zostały wybrane ze względu na dostęp do respondentów, a wybór Malowanki jest dodatkowo motywowany tym, że według obiegowych opinii tę część miasta zamieszkuje wielu Polaków.

Wybierano dla badań w wymienionych miejscowościach organy samorządu terytorialnego różnego szczebla – od rady wiejskiej (wieś Dowżyk pow. żytomierskiego), poprzez miasteczkową (Dowbysz) i rejonową w mieście (Boguńska rada rejonowa miasta Żytomierz) do rady miejskiej (miasta Żytomierz, Berdyczów, Andruszówka, Korosteń).

Podczas formułowania tematów badawczych zwracano uwagę na różnice między aktywnością polityczną osób pocho-

ical representation of the Polish minority at the local level. Attention was also paid to the political activity of leaders of social (not necessarily Polish) organizations of Polish origin.

Therefore, the political activity of people of Polish origin, leaders of Polish social organizations and leaders of Polish descent of non-Polish social organizations in local self-government bodies at various levels in selected localities of Zhytomyr. As mentioned above, the annual and diploma papers were written on the basis of the research, and an article was also printed in the collection of materials for the second republican web conference²⁹.

As for other activities within the seminar, a presentation of the departure of students and faculty members took place at the social and psychological faculty of the Ivan Franko State University in Zhytomyr on 23.05.2016 from the stay at the University of Warsaw took place. On FB, they created "The National Political Representation of Minorities At the local level", which included information about the seminar, lecture texts, seminar programs, scientific articles and other information³⁰.

In Warsaw, on 22 and 23 April, S. Rudnicki took part in the workshop "Language and Places. Languages of national minor-

dzenia polskiego i osób reprezentujących mniejszość polską poprzez bycie prezesem albo reprezentantem stowarzyszenia polskiego. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z realizacją praw politycznych czy obywatelskich przedstawicieli mniejszości narodowych, a w drugim mamy sprawę z reprezentacją polityczną mniejszości polskiej na szczeblu lokalnym. Zwracano także uwagę na aktywność polityczną liderów organizacji społecznych (niekoniecznie polskich) pochodzenia polskiego.

Dlatego badano aktywność polityczną osób pochodzenia polskiego, liderów polskich organizacji społecznych i liderów organizacji społecznych niepolskich pochodzenia polskiego w organach samorządu terytorialnego na różnych szczeblach w wybranych miejscowościach Żytomierszczyzny. Jak już wspomniano, na podstawie badań napisano prace roczne i dyplomowe, wydrukowano także artykuły w zbiorce materiałów II republikańskiej konferencji internetowej²⁹.

Jeśli chodzi o inne działania w ramach seminarium to na wydziale socjalno-psychologicznym Uniwersytetu Państwowego im. Iwana Franki w Żytomierzu 23 maja 2016 r. odbyła się prezentacja wyjazdu studentów i wykładowców wydziału z pobytu studyjnego na Uniwersytecie Warszawskim, na FB utworzono grupę „Reprezentacja polityczna mniejszości narodowych na poziomie lokalnym”, w któ-

²⁹ Ю. Манілов, *Місцеві вибори в Польщі: еволюція виборчої системи*, [in:] *Особистісне зростання: теорія і практика. Збірник тез за результатами II Всеукраїнської інтернет-конференції, Житомир 2016*, pp. 45-48.

Reprezentacja polityczna mniejszości narodowych Granicą, <https://www.facebook.com/groups/1586821324941338/> [access on: 26.03.2017].

³⁰ *Reprezentacja polityczna mniejszości narodowych Granicą*, <https://www.facebook.com/groups/1586821324941338/> [access on: 26.03.2017].

²⁹ Ю. Манілов, *Місцеві вибори в Польщі: еволюція виборчої системи*, [w:] *Особистісне зростання: теорія і практика. Збірник тез за результатами II Всеукраїнської інтернет-конференції, Житомир 2016*, s. 45-48.

ities in public space in Poland and in Europe” 3502-FAKL740 in IS UW. On 5-11 May, a group of students and lecturers from Zhytomyr from the Ukrainian part of the seminar (8 people) left for a study stay at the Institute of Sociology of the UW at which they listened to a series of lectures and meetings with representatives of authorities and associations of the national minorities in Poland dealing with the issues of national minorities. Participants of the Polish part of the seminar – students and postgraduates submitted 17 articles to the already mentioned material collection of the Second Republican web conference³¹.

Participation and political representation of the Polish national minority in Ukraine

Polish minority in Ukraine

According to the latest data, although census originating from 2001, it counted 144,100 people. The Polish group decreased by 34% compared to 1989 (when the penultimate census was conducted) by 34% (in 1989, the census recorded 219.2 thousand people of Polish nationality), which is much more than could be expected from the tendency of natural changes

³¹ *Особистісне зростання: теорія і практика. Збірник тез за результатами II Всеукраїнської інтернет-конференції, Житомир 2016*, pp. 85-148.

rej umieszczano informację o seminarium, teksty wykładów, programy działalności seminarium, artykuły naukowe i inne informacje³⁰.

W Warszawie 22 i 23 kwietnia 2016 r. S. Rudnicki wziął udział w warsztatach „Język i miejsca. Języki mniejszości narodowych w przestrzeni publicznej w Polsce i w Europie” 3502-FAKL740 in IS UW, 5-11 maja 2016 r. grupa studentów i wykładowców z Żytomierza z ukraińskiej części seminarium (8 osób) wyjechała na pobyt studyjny do Instytutu Socjologii UW, w trakcie którego wysłuchała wiele wykładów i odbyła spotkania z przedstawicielami władz oraz stowarzyszeń mniejszości narodowych RP zajmujących się problematyką mniejszości narodowych. Uczestnicy polskiej części seminarium – studenci i doktoranci podali do druku 17 artykułów do wspomnianej już zbiórki materiałów II republikańskiej konferencji internetowej³¹.

Uczestnictwo i reprezentacja polityczna polskiej mniejszości narodowej na Ukrainie

Mniejszość polska na Ukrainie

Według danych ostatniego, aczkolwiek pochodzącego jeszcze z 2001 r. spisu ludności, liczyła ona 144,1 tys. osób. Grupa polska zmniejszyła się w porównaniu z 1989 r. (w momencie przeprowadzenia przedostatniego spisu ludności) o 34% (w 1989 r. spis zanotował 219,2 tys. osób

³⁰ *Reprezentacja polityczna mniejszości narodowych za Granicą*, <https://www.facebook.com/groups/1586821324941338/> [dostęp: 26.03.2017].

³¹ *Особистісне зростання: теорія і практика. Збірник тез за результатами II Всеукраїнської інтернет-конференції, Житомир 2016*, s. 85-148.

and migration (the number of Ukrainians decreased in the same period by 8%)³². The biggest number of Poles lived in the districts: Zhytomyr (49 thousand people), in Khmelnytskyi (23 thousand) and in Lvov (18.9 thousand) according to the data from 2001³³.

Minority regulations

The participation of the Polish national minority in social and political life at national and local level became possible only after the democratic changes in the Soviet Union in 1985, initiated by perestroika, announced by Mikhail Gorbachev. Later, in a talk at the 19th CPSU Conference in June 1988, M. Gorbachev first spoke about the rights and freedoms of a person, about the development of national languages and cultures in the context of the realization of the “advantage of socialism”³⁴. This allowed for the emergence in the social space of the interests of the Polish group as well as other national groups, the creation of associations representing and satisfying its interests through their direct activities and

narodowości polskiej), czyli o wiele więcej, niż można byłoby oczekiwać, wychodząc z tendencji zmian naturalnych i migracji (liczba Ukraińców zmniejszyła się w tym samym okresie o 8%)³². Najwięcej Polaków zamieszkiwało zgodnie ze stanem na 2001 r. w obwodach żytomierskim (49 tys. osób), chmielnickim (23 tys.) i lwowskim (18,9 tys.)³³.

Regulacje mniejszościowe

Udział polskiej mniejszości narodowej w życiu społecznym i politycznym na poziomie narodowym i lokalnym stał się możliwy dopiero po przemianach demokratycznych w ówczesnym Związku Radzieckim w 1985 r. zapoczątkowanych przez ogłoszoną przez Michaiła Gorbaczowa pieriestrojkę. Później w referacie na XIX Konferencji KPZR w czerwcu 1988 r. M. Gorbaczow po raz pierwszy powiedział o prawach i swobodach osoby, o rozwoju języków narodowych i kultur w kontekście realizacji „przewag socjalizmu”³⁴. Pozwoliło to na ujawnienie się w przestrzeni społecznej interesów grupy polskiej, jak i innych grup narodowych, stworzenie stowarzyszeń reprezentujących i zadowolających jej interesy poprzez ich bezpośrednią dzia-

³² *Polityka Państwa Polskiego wobec Polonii i Polaków za Granicą 1989-2005. Projekt raportu opracowany w ramach prac Międzyresortowego Zespołu ds. Polonii i Polaków za Granicą*, Warszawa 2007, p. 71; О. Позняк, Л. Шишкіна, *Оцінка трансформацій етнічного складу населення та стану етнічних меншин як передумова формування етнодемографічної політики*, [in:] Курасівські читання – 2005: Наукові записки, Київ, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень, 2006, Вип. 30, кн. 1, p. 342.

³³ *Polityka Państwa Polskiego...*, p. 71.

³⁴ О. Калакура, *op. cit.*, p. 399.

³² *Polityka Państwa Polskiego wobec Polonii i Polaków za Granicą 1989-2005. Projekt raportu opracowany w ramach prac Międzyresortowego Zespołu ds. Polonii i Polaków za Granicą*, Warszawa 2007, s. 71; О. Позняк, Л. Шишкіна, *Оцінка трансформацій етнічного складу населення та стану етнічних меншин як передумова формування етнодемографічної політики*, [w:] Курасівські читання – 2005: Наукові записки, Київ, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень, 2006, Вип. 30, кн. 1, s. 342.

³³ *Polityka Państwa Polskiego...*, s. 71.

³⁴ О. Калакура, *op. cit.*, s. 399.

the influence of these associations on the political system at local and national level.

As a result, legislation on national minorities gradually started to emerge. In this way, the Declaration on the State Sovereignty of Ukraine of 16 July 1990 introduced and defined the notion of a nation, the Declaration of the Rights of Nationalities of Ukraine of 1991 – the notion of a “national minority” and signs of national minorities. In 1992 the Act on National Minorities was passed as the basic law for the organization of national minorities, and in 1996 – the Constitution of Ukraine. The Verkhovna Rada of Ukraine on 9 December 1997 ratified the Council of Europe Framework Convention for the Protection of the Rights of Minorities and in 2003 the European Charter for Regional Languages and Languages of Minorities. Ukraine also joined the Recommendation on the Rights of National Minorities for the Education of 1996 adopted in The Hague and the 1998 Recommendations on the Rights of National Minority Languages adopted in Oslo. The suppression of the legislative process in the field of the rights of national minorities took place after 2000, although the Verkhovna Rada of Ukraine in 2012 passed a new Law on citizens’ associations (started in 2013). It, among others, abolished the division of social organizations into republican, international and local organizations, the minimum number of founders was established (two for a social organization and two legal entities for a social association). It should be noted that the Act on the election of deputies to the Verkhovna Rada of Ukraine and the Act on the election of deputies of local

łalność i poprzez wpływ tych stowarzyszeń na system polityczny na poziomie lokalnym i narodowym.

W ślad za tym stopniowo zaczęło się kształtować ustawodawstwo dotyczące mniejszości narodowych. Deklaracja o suwerenności państwowej Ukrainy z 16 lipca 1990 r. wprowadziła i zdefiniowała pojęcie narodu, Deklaracja praw narodowości Ukrainy z 1991 r. – pojęcie mniejszości narodowej i oznaki mniejszości narodowych. W 1992 r. uchwalono Ustawę o mniejszościach narodowych jako podstawową ustawę dla organizowania się mniejszości narodowych, a w 1996 r. – Konstytucję Ukrainy. Rada Najwyższa Ukrainy 9 grudnia 1997 r. ratyfikowała Konwencję Ramową Rady Europy o ochronie praw mniejszości narodowych, a w 2003 r. – Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych. Ukraina dołączyła się też do zaleceń ds. praw mniejszości narodowych na oświatę z 1996 r. przyjętych w Hadze i zaleceń ds. praw językowych mniejszości narodowych z 1998 r. przyjętych w Oslo. Zahamowanie się procesu legislacyjnego w dziedzinie praw mniejszości narodowych nastąpiło po 2000 r., aczkolwiek Rada Najwyższa Ukrainy w 2012 r. uchwaliła nową Ustawę o zrzeszeniach obywateli (zaczęła obowiązywać od 2013 r.). W niej m.in. zniesiono podział organizacji społecznych na republikańskie, międzynarodowe i miejscowe, ustalono minimalną liczbę założycieli (dwie osoby w przypadku organizacji społecznej i dwa podmioty prawne dla zrzeszenia społecznego). Należy zaznaczyć, że Ustawa o wyborach deputowanych do Rady Najwyższej Ukrainy i Ustawa o wyborach deputowanych miejscowych rad

councils and rural, urban and city presidents do not mention national minorities as subjects of electoral law.

According to Ukrainian researchers, Ukrainian legislation grants national minorities individual rights (to the mother tongue, to the choice and maintenance of nationality, to the national name, the name and father's name, to their religion), political rights (to vote and be elected, the right to serve state and local government, to hold positions in companies and organizations, the right to freely join political parties and social organizations). Elements of individual rights and political rights have the characteristics of national-cultural autonomy (learning in mother tongue and learning mother tongue in national-cultural associations, establishing national cultural and educational institutions, developing cultural traditions of nationality, celebrating national holidays, using national symbols; Literature, art, mass media)³⁵. Although Ukrainian legislation does not mention collective rights, focusing on the rights of individual representatives of national minorities, some of them are collective in character because of their implementation in the group – the right to exist, the right to self-determination, to secure the participation of minority representatives in decision-making processes, in organs elected by national and local elections, to introduce certain forms of local self-government and certain types of au-

oraz wiejskich, miasteczkowych i miejskich przewodniczących nie wymieniają mniejszości narodowych jako podmiotów prawa wyborczego.

Zdaniem badaczy ukraińskich ustawodawstwo ukraińskie przyznaje mniejszościom narodowym indywidualne prawa (do języka ojczystego, do wyboru i pielęgnowania narodowości, do narodowego imienia, nazwiska i imienia ojca, do wyznawania swojej religii) i polityczne prawa (bierne prawo wyborcze, prawo do pełnienia funkcji państwowych i samorządowych, do obejmowania stanowisk w przedsiębiorstwach i w organizacjach, prawo do swobodnego zrzeszania się w partie polityczne i organizacje społeczne). Elementy praw indywidualnych wraz z politycznymi mają cechy autonomii narodowo-kulturalnej (nauka w języku ojczystym i nauka języka ojczystego w stowarzyszeniach narodowościowo-kulturalnych, utworzenie narodowościowych instytucji kulturalnych i edukacyjnych, rozwój kulturalnych tradycji narodowościowych, obchody świąt narodowych, wykorzystanie symboliki narodowej; zaspokajanie potrzeb w literaturze, sztuce, środkach masowego przekazu)³⁵. Mimo że ukraińskie ustawodawstwo nie wymienia praw zbiorowych, koncentrując się na prawach indywidualnych przedstawicieli mniejszości narodowych, niektóre z nich mają zbiorowy charakter ze względu na ich realizację w grupie – prawo do istnienia,

³⁵ Л. Рябошапко, *Правове становище національних меншин в Україні (1917-2000)*. Дис... доктора юрид. наук: 12.00.01, Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого, Харків 2002, pp. 303-314.

³⁵ Л. Рябошапко, *Правове становище національних меншин в Україні (1917-2000)*. Дис... доктора юрид. наук: 12.00.01, Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого, Харків 2002, s. 303-314.

tonomy, to the activities of political parties of national minorities, to representation in the legislative and executive organs. Although there are contradictions among Ukrainian scientists about the classification of minority rights, they believe Ukrainian legislation protects, conditions for the exercise of their rights, the functioning of the group in the socio-political space, and the representation of their rights in the political sphere for national minorities, including the Polish one³⁶.

Political activity of the Polish minority in Ukraine

Currently, Poles in Ukraine can participate in political life at national and local level through their own associations and political parties, non-ethnic political parties, and by cooperating with these parties. As far as Polish local government organizations are concerned, they can take part in local and central elections in the majority constituencies by supporting a candidate who is self-nominated through a Polish association, mobilizing its members to vote for that candidate. But according to Hen-

do samostanowienia, do zabezpieczenia udziału przedstawicieli mniejszości narodowych w procesach podejmowania decyzji w organach wyłanianych w drodze wyborów na szczeblu narodowym i lokalnym, do wprowadzenia pewnych form samorządu terytorialnego i pewnych rodzajów autonomii, do działalności partii politycznych mniejszości narodowych, do reprezentacji w organach władzy ustawodawczej i wykonawczej. Mimo że są sprzeczności pomiędzy naukowcami ukraińskimi co do klasyfikacji praw mniejszości narodowych, są oni zdania, że ustawodawstwo ukraińskie zabezpiecza mniejszościom narodowym, w tym polskiej, warunki dla realizacji swych praw, dla funkcjonowania grupy w przestrzeni społeczno-politycznej, reprezentacji swych praw w sferze politycznej³⁶.

Aktywność polityczna mniejszości polskiej na Ukrainie

Obecnie Polacy na Ukrainie mogą brać udział w życiu politycznym na poziomie narodowym i lokalnym poprzez własne stowarzyszenia i partie polityczne, nieetniczne partie polityczne i poprzez współpracę z tymi partiami. Jeśli chodzi o polskie organizacje samorządowe, to mogą one brać udział w wyborach lokalnych i centralnych w okręgach większościowych w drodze wsparcia pewnego kandydata, zgłaszającego się samodzielnie poprzez stowarzyszenie polskie, mobilizują-

³⁶ В. Мицик, *Міжнародно-правові засади й інституційні механізми захисту прав національних меншин*. Дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.11, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ 2004, pp. 408-410.

³⁶ В. Мицик, *Міжнародно-правові засади й інституційні механізми захисту прав національних меншин*. Дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.11, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ 2004, s. 408-410.

ryk Stroński, in 2010, the Poles did not even try to nominate candidates for central or local authorities³⁷.

The Polish group can also cooperate with the Ukrainian political parties by placing the association's representative on the party's electoral list or by entering the polling block with the political party. Lastly, a Polish group can represent their interests in the political sphere with their own political party. It should also be said that Ukrainian political parties themselves can exploit the issues of national minorities and/or languages in their programs and activities, including the pre-election. At once it is worth pointing out that the Ukrainian political parties most heavily exploited the "Russian question" and the question of the Russian language.

Poles as well as other national minorities (except perhaps the Crimean Tatars – and recently) have not become the subject of political debate or programming assumptions of Ukrainian political parties. It is worth agreeing with already mentioned Stroński that it is because Poles are not considered attractive voters at the national level³⁸.

As far as the cooperation of minorities (including Polish) with Ukrainian political parties is concerned, the possibilities for entry into the lists of polling places were higher when using the proportional (2006) and mixed system (1998, 2002 and 2014) decreased respectively during the application of the majority electoral system in the 1990 and 1994. But the Poles did not use

ce swych członków do głosowania na tego kandydata. Ale zdaniem Henryka Strońskiego stanem na 2010 r. Polacy nie próbowali nawet zgłaszać kandydatów w wyborach do organów władz centralnych czy lokalnych³⁷.

Grupa polska może także współpracować z ukraińskimi partiami politycznymi poprzez umieszczenie przedstawiciela stowarzyszenia na partyjnej liście wyborczej albo wchodząc w blok wyborczy z partią polityczną. Wreszcie grupa polska może reprezentować swoje interesy w przestrzeni politycznej przy pomocy własnej partii politycznej. Należałoby też powiedzieć o tym, że ukraińskie partie polityczne same mogą wykorzystywać problematykę mniejszości narodowych i/albo języków w swych programach i działalności, w tym – przedwyborczej. Od razu warto zaznaczyć, że ukraińskie partie polityczne najmocniej wykorzystywały „kwestię rosyjską” i kwestię języka rosyjskiego.

Zarówno Polacy, jak i inne mniejszości narodowe (może z wyjątkiem Tatarów Krymskich – i to w ostatnim czasie) nie stawali się przedmiotem debaty politycznej czy założeń programowych ukraińskich partii politycznych. Warto pogodzić się z opinią wspomnianego już Strońskiego, że jest tak dlatego, iż Polacy nie są uważani za atrakcyjnych wyborców na poziomie krajowym³⁸.

Jeśli chodzi o współpracę mniejszości (w tym polskiej) z ukraińskimi partiami politycznymi, to możliwość wejścia na listy partii wyborczych była większa w przypad-

³⁷ H. Stroński, *op. cit.*, p. 145.

³⁸ I. Kabzińska, *op. cit.*, p. 184.

³⁷ H. Stroński, *op. cit.*, s. 145.

³⁸ I. Kabzińska, *op. cit.*, s. 184.

these opportunities, and after the changes in the electoral law to the Verkhovna Rada in 2011, social organizations can not create an electoral bloc with a political party, so this opportunity to enter the Ukrainian parliament and the bodies of local government is currently closed.

As far as their own political party is concerned, Poles, like the Hungarians (unlike the Romanians, for example, or the Crimean Tatars very active in the political space), formed it at the founding convention in September 2011 in Kiev. In November 2014, its chairman, Stanisław Kostecki, former president of the Association of Poles in Ukraine, announced that the name "Solidarność" "had been released", which was used by the current Bloc of Peter Poroshenko and the Poles Party of Ukraine would use the name³⁹. The Poles Party of Ukraine did not participate in either the 2014 parliamentary elections or the 2015 local elections. Poles in the parliamentary elections of 2014 did not cooperate institutionally with Ukrainian political parties, which could make their representatives available on their electoral lists in return for supporting the party through Polish associations.

As regards the result of the political activity of the Polish group measured by the degree of political representation at national and local level, the comparison of the size of the Polish group with the presence of deputies of Polish origin, institutionally related to the Polish community of Ukraine (as, for example, the Romani-

ku zastosowania systemu proporcjonalnego (2006) i mieszanego (lata 1998, 2002 i 2014), odpowiednio zmniejszała się podczas zastosowania większościowego systemu wyborczego w latach 1990 i 1994. Ale Polacy nie korzystali z tych możliwości, a po zmianach w ordynacji wyborczej do Rady Najwyższej w 2011 r. organizacje społeczne nie mogą utworzyć bloku wyborczego z partią polityczną, więc ta możliwość dostania się do parlamentu ukraińskiego i organów samorządu terytorialnego jest obecnie zamknięta.

Jeśli chodzi o własną partię polityczną, to Polacy tak samo jak Węgrzy (w odróżnieniu na przykład od Rumunów czy bardzo aktywnych w przestrzeni politycznej Tatarów Krymskich) utworzyli taką na zjeździe założycielskim we wrześniu 2011 r. w Kijowie. W listopadzie 2014 r. jej przewodniczący Stanisław Kostecki, były prezes Związku Polaków Ukrainy, poinformował o tym, że „zwolniła się” nazwa „Solidarność”, którą wykorzystywał obecny Blok Piotra Poroszenki, i Partia Polaków Ukrainy będzie występować właśnie pod tą nazwą³⁹. Partia Polaków Ukrainy nie brała udziału ani w wyborach 2014 r. do parlamentu, ani w wyborach lokalnych 2015 r. Polacy w wyborach parlamentarnych 2014 r. nie współpracowali instytucjonalnie także z ukraińskimi partiami politycznymi, które mogłyby udostępnić miejsce ich przedstawicielom na swych listach wyborczych w zamian za wsparcie tej partii poprzez stowarzyszenia polskie.

³⁹ J. Wójcicki, *Od słów do czynów*, „Dziennik Kijowski”, Archiwum 2014, <http://www.dk.com.ua/post.php?id=3182> [access on: 2.12.2015].

³⁹ J. Wójcicki, *Od słów do czynów*, „Dziennik Kijowski”, Archiwum 2014, <http://www.dk.com.ua/post.php?id=3182> [dostęp: 2.12.2015].

an, Hungarian or Jewish deputies were and are associated with) in the Ukrainian Parliament shows the lack of political representation of the Poles at the national level⁴⁰. Thus, according to representatives of the Embassy of the Republic of Poland in Kiev in the Ukrainian Parliament, there were no people identifying themselves as Poles, although several people from mixed families remembered their Polish origin⁴¹. It is also possible to say that in the Ukrainian Parliament there were people who openly declared their nationality, such as Paweł Żebrowski from Zhytomyr region, a deputy to the Ukraine's Verkhovna Rada in 2002-2006 (the majority electoral constituency in Zhytomyr), the fifth term in 2006-2007 (elected from the list of the block "Our Ukraine"), 6th term of office in 2007-2012 (elected from the list of the block "Our Ukraine – People's Self-Defense").

Participation and representation of the Polish minority at the local level

At the local level, the Poles were represented in local government bodies (we remind that we are talking about the representation of a Polish group, i.e. people who are institutionally connected with the Polish community – Polish associations or the

⁴⁰ See more: С. Рудницький, *Політичні партії України*, *op. cit.*, pp. 153-166.

⁴¹ *Raport...*, p. 244.

Jeśli chodzi o wynik aktywności politycznej grupy polskiej mierzony stopniem reprezentacji politycznej na poziomie narodowym i lokalnym, to porównanie liczebności grupy polskiej z obecnością deputowanych pochodzenia polskiego, instytucjonalnie związanych ze społecznością polską Ukrainy (tak jak np. byli i są związani deputowani Rumuni, Węgrzy czy Żydzi), w parlamencie ukraińskim świadczy o braku reprezentacji politycznej Polaków na poziomie narodowym⁴⁰. I tak, zdaniem przedstawicieli Ambasady RP w Kijowie, w parlamencie ukraińskim nie było osób identyfikujących się jako Polacy, aczkolwiek kilka osób z rodzin mieszanych pamiętało o swoim pochodzeniu polskim⁴¹. Można także mówić o tym, że w parlamencie Ukrainy były osoby otwarcie deklarujące swoją narodowość, takie jak pochodzący z Żytomierszczyzny Paweł Żebrowski, deputowany do Rady Najwyższej Ukrainy IV kadencji w latach 2002-2006 (okręg większościowy na Żytomierszczyźnie), V kadencji w latach 2006-2007 (wybrany z listy bloku „Nasza Ukraina”), VI kadencji w latach 2007-2012 (wybrany z listy bloku „Nasza Ukraina – Ludowa Samoobrona”).

Uczestnictwo i reprezentacja mniejszości polskiej na poziomie lokalnym

Na poziomie lokalnym Polacy byli reprezentowani w organach samorządu terytorialnego (przypominamy, że mówimy o reprezentacji grupy polskiej, czyli o osobach instytucjonalnie związanych ze środowiskiem polskim – stowarzyszeniami

⁴⁰ Na ten temat zob. szerzej С. Рудницький, *Політичні партії...*, s. 153-166.

⁴¹ *Raport...*, s. 244.

Poles Party of Ukraine). According to the opinion of the Consulate of the Republic of Poland in Lvov, in 2009, in the city council of Mostyska, there were Poles connected with the activities of Polish organizations, such as A. Miciak, T. Teterycz and R. Labud, and the deputy of the municipality council was A. Nehrebecki⁴². About the greater activity of the Polish group on the Ukrainian scale, this is shown in the information referred to at the beginning of the article, that about 30 local government representatives from western and central Ukraine took part in the Forum of Polish MPs and local governments abroad in April 2011⁴³.

As far as the Zhytomyr region, which the pilot studies refer to, by concluding the research results from the political studies point of view (the psychological aspect of research is awaiting its development), it should be stated that only some of the works supplemented the deficiencies in the knowledge of the Polish community and institutions created by it in surveyed places. As far as the political activity of Poles is concerned in these localities, all the work has confirmed the political activity of people of Polish origin at the local level. Unfortunately, due to the psychological nature of the work assuming the anonymity of interviews with respondents, the conclusions about the political activity of the Polish community consisted in the assertion that people of Polish origin were candidates for the examined council (city, town or country), and that people of Pol-

polskimi bądź Partią Polaków Ukrainy). Według opinii Konsulatu RP we Lwowie stanem na 2009 r. w radzie miejskiej Mościsk byli Polacy, związani z działalnością organizacji polskich, tacy jak A. Miciak, T. Teterycz i R. Labuda, a deputowanym mościskiej rady powiatowej był A. Nehrebecki⁴². O większej aktywności grupy polskiej w skali Ukrainy świadczą przywoływane na początku artykułu informacje o tym, że w Forum parlamentarzystów i samorządowców polskich za granicą w kwietniu 2011 r. w Warszawie wzięło udział ok. 30 samorządowców pochodzenia polskiego z zachodniej i centralnej Ukrainy⁴³.

Jeśli chodzi o Żytomierszczyznę, której dotyczyły badania pilotażowe, to zestawiając wyniki badań od strony politologicznej (psychologiczny aspekt badań oczekuje na swoje opracowanie) z założeniami badawczymi, należy stwierdzić, że tylko niektóre prace uzupełniły braki w stanie wiedzy o społeczności polskiej i stworzonych poprzez nią instytucjach w badanych miejscowościach. Jeśli chodzi o aktywność polityczną Polaków w tych miejscowościach, to wszystkie prace potwierdziły aktywność polityczną osób pochodzenia polskiego na poziomie lokalnym. Niestety, ze względu na psychologiczny charakter prac zakładający anonimowość wywiadów z respondentami, wnioski o aktywności politycznej społeczności polskiej sprowadzały się do twierdzenia, że do badanej rady (miejscowej, miasteczkowej bądź wiejskiej) kandydowały osoby o pochodzeniu polskim

⁴² *Ibidem*, p. 376.

⁴³ *Forum...*

⁴² *Ibidem*, s. 376.

⁴³ *Forum...*

ish origin became members of the council. The research was centered on four respondents though.

The exception is the work of Tamara Levchenko, who stated that in the elections to the Korosten municipal council in the elections in 2015, 319 people were candidates, of which 90 (28%) had Polish origin, and the Korosten county council had 260 candidates, of which 57 (22%) had Polish origin. 83 councilors of Polish origin came to the Korosten municipal council and 23 to the Korosten county council. The value of these data is difficult to assess because of the lack of a description of the methodology in the calculation of these data⁴⁴.

Participation and political representation of the Ukrainian minority in Poland

Ukrainian minority in Poland

Let's start discussing the political activity of representatives of the Ukrainian minority in Poland with the basic data about it⁴⁵. In the interwar period, Ukrainians constituted the largest national minority in Poland (about 5 million people). At the end of World War II in the new frontiers of the Polish state there were about 700 thousand Ukrainians, of which over 500 thousand were resettled to the USSR, and the rest of the community was displaced to

i że do niej trafiły osoby o pochodzeniu polskim, przy czym badania koncentrowały się na czterech respondentach.

Wyjątek stanowi praca Tamary Lewczenko, która stwierdziła, że w wyborach 2015 r. do korosteńskiej rady miejskiej kandydowało 319 osób, spośród których 90 (28%) miało pochodzenie polskie, a do korosteńskiej rady powiatowej kandydowało 260 osób, spośród których 57 (22%) miało pochodzenie polskie. Do korosteńskiej rady miejskiej trafiło 83 radnych pochodzenia polskiego, a do korosteńskiej rady powiatowej – 23 osoby. Wartość tych danych trudno ocenić ze względu na brak w pracy opisu metodyki obliczenia tych danych⁴⁴.

Uczestnictwo i reprezentacja polityczna mniejszości ukraińskiej w Polsce

Mniejszość ukraińska w Polsce

Omawianie aktywności politycznej przedstawicieli mniejszości ukraińskiej w Polsce rozpoczniemy od podania podstawowych danych na jej temat⁴⁵. W okresie międzywojennym Ukraińcy stanowili największą mniejszość narodową w Polsce (ok. 5 mln osób). Koniec II wojny światowej zastał w nowych granicach państwa polskiego ok. 700 tys. Ukraińców, z czego ponad 500 tys. przesiedlono do ZSRR, a resztę społecz-

⁴⁴ Т. Левченко, *op. cit.*, p. 29.

⁴⁵ The data quoted below are from the Ministry of the Interior and Administration (<http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci>) and the results of the 2011 census: *Struktura narodowo-etniczna, językowa i wyznaniowa ludności Polski. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015, pp. 31-32, 40-41, 49, 53, 57, 62-63, 70-72, 80-82 and 109.

⁴⁴ Т. Левченко, *op. cit.*, s. 29.

⁴⁵ Przytaczane niżej dane pochodzą ze strony Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (<http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci>) oraz wyników spisu powszechnego ludności z 2011 r.: *Struktura narodowo-etniczna, językowa i wyznaniowa ludności Polski. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015, s. 31-32, 40-41, 49, 53, 57, 62-63, 70-72, 80-82 i 109.

the western and northern territories of Poland under the “Vistula” operation in 1947. They also deprived them (and their secular and ecclesiastical organizations) of the estates and buildings left over. They became the property of the state treasury.

The forced relocation and reluctant attitude of Poles towards them due to the memory of the bloody Polish-Ukrainian conflicts of 1943-1947 had an enormous impact on the condition of this community in Poland during the post-war period. Dissemination contributed to the gradual erosion of traditional cultural patterns, the disappearance of language use and the decline in religious involvement of Ukrainians. This led to the progressive assimilation of this group to Polish culture and society. On the other hand, the memory of the “Vistula” operation and resettlement triggered a sense of community among them based on the harms and similar experiences. This made it possible to maintain a certain degree of ethnic integration.

As a result of this displacement, there is a large territorial dispersion of this group. According to census results of 2011, the largest concentrations of Ukrainians are located in the northern part of the Mazowieckie Province (around cities Banie Mazurskie, Węgorzewo and Lidzbark Warmiński) – 13,037 people in the southern part of the Zachodniopomorskie Province – 4,482 people in the central part of the Pomorskie Province – 3932 people as well as in the Dolnośląskie, Małopolskie and Podkarpackie voivodships. Urban centers of Ukrainians in Warsaw, Wrocław, Szczecin, Olsztyn and Koszalin also play a significant role. In

ności wysiedlono na ziemie zachodnie i północne Polski w ramach „Akcji Wisła” w 1947 r. Pozbawiono wówczas także ich (jak i ich organizacji świeckich i kościelnych) praw własności do pozostawionych tam majątków i budynków, które przeszły na własność skarbu państwa.

Przymusowe przesiedlenie i niechętny do nich stosunek Polaków z powodu pamięci o krwawych konfliktach polsko-ukraińskich z lat 1943-1947 miał ogromny wpływ na kondycję tej społeczności w Polsce w okresie powojennym. Rozproszenie przyczyniło się do stopniowego zacierania tradycyjnych wzorów kulturowych, zaniku posługiwania się językiem i spadku zaangażowania religijnego Ukraińców. Prowadziło ono do postępującej asymilacji tej grupy do polskiej kultury i społeczeństwa. Z drugiej zaś strony pamięć o „Akcji Wisła” i przesiedleniach wyzwoliły wśród nich poczucie wspólnoty opierające się na doznanej krzywdzie i podobnych przeżyciach. Umożliwiło to utrzymanie pewnego stopnia integracji etnicznej.

Skutkiem wspomnianego wysiedlenia jest obecnie duże rozproszenie terytorialne tej grupy. Według wyników spisowych z 2011 r. największe skupiska Ukraińców znajdują się w północnej części województwa mazursko-warmińskiego (około miejscowości Bań Mazurskich, Węgorzewa i Lidzbarka Warmińskiego) – 13 037 osób, w południowej części województwa zachodniopomorskiego – 4482 osoby, w środkowej części województwa pomorskiego – 3932 osoby, a także w województwie dolnośląskim, małopolskim i podkarpackim. Dużą rolę odgrywają również

terms of demographics, it is closely related to the general population of the country. The proportion of the sexes is similar (58.8% of women), rather older age (median age is 42), urbanized (most of them live in cities – 61.4%), well-educated and engaged in professional activity.

According to the census of 2011, Ukrainian nationality in Poland declared 38,795 Polish citizens, and this was more than the census result of 2002, when there were 27,172 declarations. In this list, Ukrainian language as a language of domestic contacts indicated 24.5 thousand people (and this was also more than the 2002 result – 22,700), and as native (understood as the first language), 28,2 thousand people (this question was not addressed in the 2002 census). The leaders of the Ukrainian community themselves estimate the potential size of their group from 200 to 300 thousand. They are aware that the real number of ethnically active minority members is much smaller though.

Most Ukrainians in Poland declare themselves as believers (85.8% according to the 2011 census) and belong mostly to two churches: the Church of the Catholic Byzantine-Ukrainian Rite and the Polish Autocephalous Orthodox Church (Lemkos). The Greek Catholic Church was throughout the post-war period the main institution of national separateness and social reconciliation, and its role was gaining importance in local communities where participation in its liturgy was the only practically public manifestation of nationality. The contact with it meant not only participation in faith and religious ceremo-

niejskie skupiska Ukraińców w Warszawie, Wrocławiu, Szczecinie, Olsztynie oraz Koszalinie. Pod względem demograficznym jest ona w dużym stopniu zbliżona do ogółu ludności kraju. Podobna jest proporcja płci (58,8% kobiet), raczej starsza wiekowo (mediana wieku wynosi 42 lata), zurbanizowana (większość z nich mieszka w miastach – 61,4%), dobrze wykształcona i aktywna zawodowo.

Według spisu powszechnego z 2011 r. narodowość ukraińską w Polsce zadeklarowało 38 795 obywateli polskich i było to więcej wobec wyniku spisowego z 2002 r., kiedy takich deklaracji było 27 172. W tym spisie język ukraiński jako język kontaktów domowych wskazało 24,5 tys. osób (i było to także więcej wobec wyniku z 2002 r. – 22,7 tys.), a jako ojczysty (rozumiany jako język pierwszy) podało 28,2 tys. osób (pytania tego nie zadawano w spisie z 2002 r.). Sami liderzy społeczności ukraińskiej oceniają potencjalną liczebność swojej grupy od 200 do 300 tys. osób, choć mają świadomość, że realna liczba aktywnych narodowo członków mniejszości jest o wiele mniejsza.

Ukraińcy w Polsce w zdecydowanej większości deklarują się jako osoby wierzące (85,8% według spisu z 2011 r.) i należą w większości do dwóch kościołów: Kościoła Katolickiego Obrządku Bizantyńsko-Ukraińskiego i Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Łemkowie). Kościół greckokatolicki był przez cały okres powojenny główną instytucją narodowej odrębności i społecznego zespoleńia, a jego rola nabierała znaczenia w środowiskach lokalnych, gdzie uczestnictwo w jego liturgii pozostawało jedyną prak-

nies, but it was also the first contact with the culture and language of this group.

In defining themselves Ukrainians refer to the fact that they are local, the roots of their families are located in Poland. Leaders of the Ukrainian community draw attention to the inner strength of their identity and survival in difficult historical conditions and are proud of it. Despite the dispersion, it is a group with an intense sense of identity and national separateness and an active organization.

Minority regulations

As for the representation of Ukrainians in Poland's political system, it should be noted as a preliminary remark that the 1989 democratic changes in Poland made national minorities visible in public life, both nationally and locally. This was due to the freedom of the representatives of these communities to create and appoint their own organizations, peaceful gathering, political activity and participation as minorities in local and parliamentary elections. The created legal and political opportunities represented a qualitatively new change in the situation of national minorities compared to the period 1945-1989. Out of the invisible public, cultural and folklore communities, they suddenly became prominent interest groups struggling to realize their rights and expectations⁴⁶.

⁴⁶ G. Janusz, *Mniejszości narodowe w wyborach parlamentarnych 1989-1993*, "Przegląd Polonijny" 1994, No. 2; *ibidem*, *Status mniejszości narodowych*

tycznie publiczną manifestacją przynależności narodowej. Kontakt z nim oznaczał nie tylko uczestnictwo w wierze i obrzędach religijnych, ale stanowił również pierwszy kontakt z kulturą i językiem tej grupy.

W określaniu siebie Ukraińcy odwołują się do tego, że są tutejsi, korzenie ich rodzin znajdują się na terytorium Polski. Liderzy społeczności ukraińskiej zwracają uwagę na wewnętrzną siłę jej tożsamości oraz przetrwanie w trudnych warunkach historycznych i są z tego dumni. Mimo rozproszenia jest to grupa mająca silne poczucie tożsamości i odrębności narodowej i aktywna organizacyjnie.

Regulacje mniejszościowe

Jeśli chodzi o reprezentację Ukraińców w systemie politycznym Polski, to na wstępie należy zaznaczyć, że rozpoczęte w 1989 r. przemiany demokratyczne w Polsce sprawiły, że mniejszości narodowe stały się widoczne w życiu publicznym zarówno na poziomie ogólnokrajowym, jak i lokalnym. Wiązało się to ze swobodą tworzenia przez przedstawicieli tych społeczności własnych organizacji, pokojowego gromadzenia się, prowadzenia działalności politycznej oraz udziału jako mniejszości w wyborach lokalnych i parlamentarnych. Stworzone możliwości prawne i polityczne stanowiły jakościowo nową zmianę w sytuacji mniejszości narodowych w porównaniu z okresem 1945-1989. Z niewidocznych dla opinii publicznej społeczności o charakterze kulturowo-folklorystycznym stały się one nagle widocznymi

There were legal regulations for this qualitative change⁴⁷. Article 35 of the Constitution (adopted in 1997) provides the Polish citizens of national and ethnic minorities with the freedom to preserve and develop their own language, customs and traditions and culture, and gives the right of national and ethnic minorities to create their own educational, cultural institutions and institutions for protection of their religious identity and participation in settling matters concerning their cultural identity. Article 11 paragraph 1 of this Constitution guarantees freedom of creation and functioning of political parties, and in Art. 12 it provides the freedom to create and operate trade unions, socio-professional organizations of farmers, associations, civic movements, other voluntary associations and foundations. Act of 27 June 1997 on Political Parties in Art. 2 par. 1 grants the right to be a member of a political party to persons who are citizens of the Republic of Poland and who are at least 18 years of age⁴⁸. In general, the principle of non-discrimination applies in the field of political rights, that is, members of national and

grupami interesu walczącymi o realizację swoich praw i oczekiwań⁴⁶.

Za tą jakościową zmianą stały odpowiednie regulacje prawne⁴⁷. Artykuł 35 Konstytucji (uchwalonej w 1997 r.) zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, obyczajów i tradycji oraz kultury, a także daje prawo mniejszościom narodowym i etnicznym do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej. Artykuł 11 ust. 1 tej Konstytucji gwarantuje swobodę tworzenia i funkcjonowania partii politycznych, w art. 12 zaś zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji. Ustawa z 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych w art. 2 ust. 1 przyznaje prawo do bycia członkiem partii politycznej osobom, które są obywatelami Rzeczypospolitej Pol-

w Polsce współczesnej, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia”, Vol. 6, Lublin 1999; M. Budyta-Budzyńska, *Mniejszości narodowe – bogactwo czy problem?*, Warszawa 2003, pp. 113-152.

⁴⁷ On the legal system regarding the protection of minority rights in Poland see: G. Janusz, *Ochrona praw mniejszości narodowych w Europie*, Lublin 2011, pp. 591-691. Much of the up-to-date information on the legal and political aspects of this protection is provided by the publication: *Między lękiem a nadzieją. Dziesięć lat funkcjonowania ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym (2005-2015)*, edit. A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trosiak, Poznań 2015.

⁴⁸ Journal of Laws 2011, No. 155, pos. 924.

⁴⁶ G. Janusz, *Mniejszości narodowe w wyborach parlamentarnych 1989-1993*, „Przegląd Polonijny” 1994, nr 2; *idem*, *Status mniejszości narodowych w Polsce współczesnej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia”, Vol. 6, Lublin 1999; M. Budyta-Budzyńska, *Mniejszości narodowe – bogactwo czy problem?*, Warszawa 2003, s. 113-152.

⁴⁷ O systemie prawnym dotyczącym ochrony praw mniejszości w Polsce zob. G. Janusz, *Ochrona praw mniejszości narodowych w Europie*, Lublin 2011, s. 591-691. Dużo aktualnych informacji o prawnych i politycznych aspektach tej ochrony przynosi publikacja: *Między lękiem a nadzieją. Dziesięć lat funkcjonowania ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym (2005-2015)*, red. A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trosiak, Poznań 2015.

ethnic minorities enjoy equal rights with other citizens from existing legislation.

Neither the 1997 Constitution nor the international agreements ratified by Poland address directly the political rights of persons belonging to national minorities. The National and Ethnic Minority and Regional Language Act of 6 January 2005⁴⁹ does not mention anything about them either. However, such regulations can be found in the provisions of the Sejm electoral law, which are not applied either to elections to the Senate (upper chamber of parliament) or to local elections.

In Poland since the beginning of the decade of the 1990s, the Sejm's electoral laws have included special preferences for registered national minority committees. They consisted mainly of facilitating the registration of electoral lists (district and nationwide) and the exemption of 5% of the electoral threshold. Likewise, the Election Code of January 2011 is in force today, which provides for certain preferences in this regard⁵⁰. According to the general principle, only the district lists of candidates for those committees that have received at least 5% of validly cast votes in the national scale are included in the distribution of seats to the Sejm. Only the committees created by voters affiliated with registered national minorities (Article 197.1)⁵¹

⁴⁹ Journal of Laws 2005, No. 17, pos. 141.

⁵⁰ Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy – Journal of Laws 2011, No. 21, pos. 112 as amended.

⁵¹ Article 197.1 of the Electoral Code provides that election committees established by voters affiliated to registered national minority organizations may benefit from the exemption of lists of such committees from the condition referred to in Article 196.1, provided they submit a statement to the Na-

skiej i które ukończyły 18 lat⁴⁸. Ogólnie w zakresie praw politycznych obowiązuje zasada niedyskryminacji, czyli członkowie mniejszości narodowych i etnicznych korzystają na równych zasadach z innymi obywatelami z istniejących regulacji prawnych.

Konstytucja z 1997 r. ani również ratyfikowane przez Polskę umowy międzynarodowe nie wskazują bezpośrednio na prawa polityczne osób należących do mniejszości narodowych. Nie mówi nic o nich również Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym z 6 stycznia 2005 r.⁴⁹ Regulacje takie można jednak odnaleźć w przepisach ordynacji wyborczych do Sejmu, które nie są stosowane ani przy wyborach do Senatu (izby wyższej parlamentu), ani w wyborach samorządowych.

W Polsce od początku dekady lat 90. ubiegłego wieku ordynacje wyborcze do Sejmu zawierały szczególne preferencje dla zarejestrowanych komitetów wyborczych mniejszości narodowych. Polegały one głównie na ułatwieniach w rejestracji list wyborczych (okręgowych i ogólnopolskich) i zwolnieniu z pięcioprocentowego progu wyborczego. Podobnie stanowi obowiązujący dzisiaj Kodeks wyborczy ze stycznia 2011 r., który przewiduje określone preferencje w tym zakresie⁵⁰. Zgodnie z ogólną zasadą w podziale mandatów do Sejmu uwzględnia się wyłącznie okręgowe listy kandydatów tych komitetów, które w skali kraju uzyskały co najmniej 5%

⁴⁸ Dz.U. z 2011 r., Nr 155, poz. 924.

⁴⁹ Dz.U. z 2005 r., Nr 17, poz. 141.

⁵⁰ Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy, Dz.U. z 2011 r., Nr 21, poz. 112 z późn. zm.

are exempted from this condition. And this is practically the only electoral privilege of the minority. In addition, according to Art. 462.4 of the Code determining the boundaries of constituencies within the provinces can not violate the social ties between voters belonging to national or ethnic minorities residing in the territory of counties connected to the districts.

The above-mentioned electoral preferences for minority committees are applied in Poland only in the case of proportional elections and in the presence of multi-party constituencies. That is why they have not been and are not being used in the Senate elections currently based on the majority elections, and also in the elections to the European Parliament. It is also worth mentioning that, with the entry into force of the aforementioned Act on Minorities of 2005, the mentioned electoral privileges were limited to the minorities in Poland which are listed in it⁵².

Electoral preferences for national minorities were a source of political controversy, especially at the time of the amendments to the electoral law. Several attempts were made to challenge them to the Constitutional Tribunal because they violated the principle of equality in elections. All of them ended up failing and with decisions

tional Electoral Commission at the latest on the 5th day before the election day. With this statement, the committee is required to submit a document to the relevant statutory organ of the minority organization confirming the creation of a committee by the constituency members of the organization. The State Electoral Commission immediately confirms the receipt of a statement already legally binding.

⁵² According to Art. 2.1.6 of the Act it applies to the following minorities: Belarusian, Czech, Lithuanian, German, Armenian, Russian, Slovakian, Ukrainian and Jewish minorities.

ważnie oddanych głosów. Z tego warunku zwolnione są jedynie komitety utworzone przez wyborców zrzeszonych w zarejestrowanych organizacjach mniejszości narodowych (art. 197.1)⁵¹. I to jest praktycznie jedyny przywilej wyborczy mniejszości. Ponadto zgodnie z art. 462.4 Kodeksu, wyznaczając granice okręgów wyborczych w obrębie województw, nie można naruszać więzi społecznych łączących wyborców należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, zamieszkujących na terytorium powiatów łączonych w okręgi.

Wskazane wyżej preferencje wyborcze dla komitetów wyborczych mniejszości są stosowane w Polsce jedynie w wypadku wyborów proporcjonalnych i przy występowaniu okręgów wielomandatu. Dlatego nie były i nie są one stosowane przy wyborach do Senatu opierających się obecnie na zasadzie wyborów większościowych, a także przy wyborach do Parlamentu Europejskiego. Warto także wspomnieć, że z momentem wejścia w życie wspomnianej już ustawy o mniejszościach z 2005 r. wskazane uprawnienia wyborcze zostały ograniczone do uznanych

⁵¹ Artykuł 197.1 Kodeksu wyborczego stanowi, że komitety wyborcze utworzone przez wyborców zrzeszonych w zarejestrowanych organizacjach mniejszości narodowych mogą korzystać ze zwolnienia list tych komitetów z warunku, o którym mowa w art. 196.1, o ile złożą one Państwowej Komisji Wyborczej oświadczenie w tej sprawie najpóźniej w 5 dniu przed dniem wyborów. Wraz z tym oświadczeniem komitet jest obowiązany przedłożyć dokument właściwego organu statutowego organizacji mniejszości narodowej potwierdzający utworzenie komitetu przez wyborców będących członkami tej organizacji. Państwowa Komisja Wyborcza potwierdza niezwłocznie otrzymanie oświadczenia, które jest już prawnie wiążące.

of the Tribunal favorable for the minorities. In its view, the introduction of preferences is not considered to be a violation of equality, but is regarded as an expression of the actions for the integration of national minorities in the state⁵³. Let us add that such solutions in the electoral law are rather rare in Europe, and Poland is one of the few countries in which they apply. Electoral privileges for minority organizations appear in the legal systems of Albania, Croatia, Romania and Slovenia in the national parliamentary elections (relevant regulations are contained in their constitutions and electoral laws) and in the FRG for the Danish minority in the Schleswig-Holstein parliament.

As far as the elections to the Sejm are concerned, from the perspective of more than a quarter of a century, the representatives of the German minority in the Opole province, who since 1991 have consistently introduced their deputies (currently only one), have been using the electoral privileges. Apart from them, the remaining minority communities have practically no chance of obtaining a parliamentary mandate themselves, due to the dispersion of the whole country (mainly Ukrainians) and too few numbers (Lithuanians, Slovaks and Romans). Their representatives started from the electoral lists of other parties, in accordance with the regulations applicable to all Polish citizens.

Thus, in the penultimate parliamentary elections of 9 October 2011, one representative of the German national minority (elected from the list of the electoral

⁵³ J. Kurczewski, *Posłowie a opinia publiczna*, Warszawa 1999, pp. 232, 300-301.

w Polsce mniejszości, które zostały w niej enumeratywnie wymienione⁵².

Preferencje wyborcze dla mniejszości narodowych budziły kontrowersje polityczne, zwłaszcza w momentach nowelizacji ordynacji wyborczych. Podejmowano kilkakrotnie próby ich zaskarżenia do Trybunału Konstytucyjnego z powodu naruszenia przez nie zasady równości w wyborach. Wszystkie one kończyły się niepowodzeniami i korzystnymi dla mniejszości decyzjami Trybunału. Jego zdaniem, wprowadzenie preferencji nie jest uważane za naruszenie równości, lecz za wyraz działań na rzecz integracji mniejszości narodowych w państwie⁵³. Dodajmy, że takie rozwiązania w ordynacji wyborczej są raczej rzadkością w Europie, a Polska jest jednym z niewielu krajów je stosujących. Przywileje wyborcze dla organizacji mniejszości narodowych występują w systemach prawnych w Albanii, Chorwacji, Rumunii i Słowenii w wyborach parlamentarnych ogólnokrajowych (odpowiednie regulacje zawarte są w ich konstytucjach i ordynacjach wyborczych) oraz w RFN dla mniejszości duńskiej w wyborach do parlamentu kraju związkowego Szlezwik-Holsztyn.

Jeśli chodzi o wybory do Sejmu, to z perspektywy ponad ćwierćwiecza z przyznanych przywilejów wyborczych korzystali w zasadzie przedstawiciele mniejszości niemieckiej w województwie opolskim, którzy od 1991 r. stale wprowadzali do Sejmu swoich posłów (obecnie tylko jed-

⁵² Zgodnie z art. 2.1.6 ustawy dotyczy to następujących mniejszości: białoruskiej, czeskiej, litewskiej, niemieckiej, ormiańskiej, rosyjskiej, słowackiej, ukraińskiej i żydowskiej.

⁵³ J. Kurczewski, *Posłowie a opinia publiczna*, Warszawa 1999, s. 232, 300-301.

committee of the group) was elected to the Sejm, two representatives of the Belarusian national minority (elected one from each list of the Democratic Left Alliance and the Civic Platform Electoral Committee), as well as one representative of the Ukrainian minority elected from the list of the Civic Platform Electoral Committee. There were also deputies representing the Kashubian community elected from both the Civic Platform and Law and Justice lists.

On the other hand, as a result of the last elections to the Sejm on 25 October 2015, only a representative of the German national minority (elected from the electoral committee of that group) and members representing the Kashubian community were successful.

Political activity of the Ukrainian minority in Poland

Talking about the participation of Ukrainian minorities in the parliamentary elections it should be noted that already in the

nego). Poza nimi, pozostałe społeczności mniejszościowe nie mają praktycznie żadnych szans na samodzielne uzyskanie mandatu w parlamencie, zarówno z powodu rozproszenia na terenie całego kraju (dotyczy to przede wszystkim Ukraińców), jak i zbyt małej liczebności (Litwini, Słowacy, Romowie). Ich przedstawiciele startowali z list wyborczych innych partii, zgodnie z regulacjami obowiązującymi wszystkich obywateli polskich.

I tak w przedostatnich wyborach parlamentarnych z 9 października 2011 r. do Sejmu został wybrany jeden przedstawiciel niemieckiej mniejszości narodowej (wybrany z listy jej komitetu wyborczego), dwóch przedstawicieli białoruskiej mniejszości narodowej (wybranych po jednym z listy Sojuszu Lewicy Demokratycznej i Komitetu Wyborczego Platformy Obywatelskiej), a także jeden przedstawiciel mniejszości ukraińskiej wybrany z listy Komitetu Wyborczego Platformy Obywatelskiej. Znaleźli się tam także posłowie reprezentujący społeczność kaszubską wybrani zarówno z list Platformy Obywatelskiej, jak i Prawa i Sprawiedliwości.

Z kolei w wyniku ostatnich wyborów do Sejmu z 25 października 2015 r. znalazł się w nim jedynie przedstawiciel niemieckiej mniejszości narodowej (wybrany z listy komitetu wyborczego tej grupy) oraz posłowie reprezentujący społeczność kaszubską.

Aktywność polityczna mniejszości ukraińskiej w Polsce

Mówiąc o udziale mniejszości ukraińskiej w wyborach parlamentarnych, należy zaznaczyć, że już w wyborach do tzw. Sej-

election to the so-called “contract Sejm” of June 1989 Włodzimierz Mokry took part (backed by the Civic Committee at Lech Walesa) and was elected deputy. Later he resigned from his political career and is now a professor at the Jagiellonian University (he heads the Division of Ukrainian Studies at the Faculty of International and Political Studies).

Another important person was Mirosław Czech, who in the years 1993-2001 was a Member of the Second and Third Legislation as a member of the Democratic Union and later of the Union of Freedom. He also served as Secretary General of the Union of Freedom between 1997-2001 and the Democratic Party – demokraci.pl in 2005-2006. After the defeat of the last party in the parliamentary elections in 2005, he withdrew from current politics. He is currently the political commentator of “Gazeta Wyborcza” and Radio Tok FM, and also serves on the national authorities of the Union of Ukrainians in Poland. According to Serhij Szwydiuk, his activity and political abilities enabled the Ukrainian minority to become a part of Polish politics and to fulfill some of its expectations⁵⁴.

Another important representative of the Ukrainian community was Mirosław Sycz, who on behalf of the Civic Platform was in the Sejm in 2007-2015. He was at that time, among others, the chairman and vice-chairman of the Sejm National and Ethnic Minorities Committee, he chaired the Polish-Ukrainian and Polish-Russian parliamentary groups and the Sejm delegation to the Parliamentary Assembly of

mu kontraktowego z czerwca 1989 r. brał udział i wszedł do Sejmu reprezentant tej społeczności, Włodzimierz Mokry (mający poparcie Komitetu Obywatelskiego przy Lechu Wałęsie). Później zrezygnował on z kariery politycznej i jest obecnie profesorem na Uniwersytecie Jagiellońskim (kieruje tam Katedrą Ukrainoznawstwa na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych).

Kolejną ważną osobą był Mirosław Czech, pełniący w latach 1993-2001 funkcję posła II i III kadencji z ramienia Unii Demokratycznej, a następnie Unii Wolności. Był też sekretarzem generalnym Unii Wolności w latach 1997-2001 i Partii Demokratycznej – demokraci.pl w latach 2005-2006. Po porażce tej ostatniej partii w wyborach parlamentarnych w 2005 r. wycofał się z bieżącej polityki. Jest obecnie komentatorem politycznym „Gazety Wyborczej” oraz Radia Tok FM, a także zasiada we władzach krajowych Związku Ukraińców w Polsce. Zdaniem Serhija Szwydiuka jego działalność i zdolności polityczne pozwoliły zaistnieć mniejszości ukraińskiej w polityce polskiej oraz realizacji części jej oczekiwań⁵⁴.

Kolejnym ważnym przedstawicielem społeczności ukraińskiej był Mirosław Sycz, który z ramienia Platformy Obywatelskiej zasiadał w Sejmie w latach 2007-2015. Pełnił on wówczas m.in. funkcję przewodniczącego i wiceprzewodniczącego sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych, przewodził grupom parlamentarnych polsko-ukraińskiej i polsko-rosyjskiej oraz delegacji Sejmu do

⁵⁴ S. Szwydiuk, *op. cit.*, p. 207.

⁵⁴ S. Szwydiuk, *op. cit.*, s. 207.

the Polish Parliament and the Verkhovna Rada of Ukraine. In the last elections of 2015 he was not elected to the Sejm, and currently serves as Vice-Marshall of the Warmińsko-Mazurskie Province (in those elections, none of the representatives of the Ukrainian community entered the Sejm).

Speaking of self-government (local) elections, it should be noted that since the 1990s minority representatives have been present in local authorities in Poland. Despite their initial distance towards them over time, they have become an important and now the most important public forum of their interests⁵⁵. According to Ewa Ganowicz, full political activity of national minorities in Poland can be observed at the level of local government, where they use “non-party forms of political expression”, creating their own electoral committees of a civic nature⁵⁶. It is expressed primarily in the numerous contributions of its leaders in the elections to the municipal, county and regional councils.

As already mentioned, regulations concerning the election of local authorities in Poland do not provide preferences for organizations, electoral committees or persons belonging to national minorities. These electoral preferences for the Sejm have not been and are not used in municipal elections (since 1990), and since 1999 in the elections at the level of counties and

Zgromadzenia Poselskiego Sejmu RP i Rady Najwyższej Ukrainy. W ostatnich wyborach z 2015 r. nie został on wybrany do Sejmu, a obecnie pełni funkcję wice-marszałka województwa warmińsko-mazurskiego (w tych wyborach żaden z reprezentantów społeczności ukraińskiej nie wszedł do Sejmu).

Mówiąc o wyborach samorządowych (lokalnych), należy zaznaczyć, że od lat 90. ubiegłego wieku przedstawiciele mniejszości są obecni we władzach lokalnych w Polsce. Mimo początkowego dystansowania się wobec nich z czasem stały się one ważnym, a obecnie najbardziej istotnym forum publicznej reprezentacji ich interesów⁵⁵. Zdaniem Ewy Ganowicz pełną aktywność polityczną mniejszości narodowych w Polsce można właśnie zaobserwować na poziomie samorządu terytorialnego, gdzie wykorzystują one „niepartyjne formy ekspresji politycznej”, tworząc własne komitety wyborcze o charakterze obywatelskim⁵⁶. Wyraża się ona przede wszystkim w licznych udziałach jej liderów w wyborach do rad gmin, powiatów i sejmiku wojewódzkiego.

Jak już wspomniano, regulacje dotyczące wyboru władz lokalnych w Polsce nie przewidują preferencji dla organizacji, komitetów wyborczych lub osób należących do mniejszości narodowych. Wspomniane preferencje wyborcze do Sejmu

⁵⁵ H. Bajor, *Mniejszości narodowe – nowe formy uczestnictwa w życiu III Rzeczypospolitej*, [in:] *Elementy nowego ładu*, edit. H. Domański, A. Rychard, Warszawa 1996, pp. 417-418.

⁵⁶ E. Ganowicz, *Niepartyjne formy ekspresji politycznej mniejszości narodowych*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Politologica” 2013, Vol. 11, pp. 26, 38-39; see also: *eadem*, *Rywalizacja...*

⁵⁵ H. Bajor, *Mniejszości narodowe – nowe formy uczestnictwa w życiu III Rzeczypospolitej*, [w:] *Elementy nowego ładu*, red. H. Domański, A. Rychard, Warszawa 1996, s. 417-418.

⁵⁶ E. Ganowicz, *Niepartyjne formy ekspresji politycznej mniejszości narodowych*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Politologica” 2013, t. 11, s. 26, 38-39; por. także *eadem*, *Rywalizacja...*

provinces. Representatives of minorities, such as their associations and committees, participate in elections on the same basis as other election committees.

Since 1990, representatives of minorities have been represented in their local elections by their political representation, proportionate to their size, especially where there are compact clusters. In some municipalities, they have won the majority (Germans and Lithuanians). Their presence in the local government, whether at the level of the municipality, county or voivodship as representatives of minority groups, meant that they were the co-hosts of the region. This is particularly visible in three provinces: the Opole (where the German minority became one of the most important political forces in this region), Podlaskie and Warmia and Mazury.

As a result of the recent local self-government elections in 2014, minority representatives sit in 12 out of 16 self-governments of the following provinces: Dolnośląskie, Lubuskie, Małopolskie, Opole (seven seats from the list of German minorities), Podlaskie (three representatives from the Belarussian minority), Podkarpackie, Pomorskie, Śląskie, Świętokrzyskie (one candidate was associated with the Armenian minority), Warmińsko-Mazurskie, Wielkopolskie and Zachodniopomorskie. In addition, a special commission for minorities was set up in the regional council of the Warmińsko-Mazurskie Province⁵⁷.

⁵⁷ *Piąty raport dotyczący sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa 2015, pp. 120-121.

nie były i nie są stosowane w wyborach samorządowych na poziomie gmin (od 1990 r.), a od 1999 r. w wyborach na poziomie powiatów i województw. Przedstawiciele mniejszości, jak ich stowarzyszenia i komitety uczestniczą w wyborach na takich samych zasadach jak inne komitety wyborcze.

Od 1990 r. przedstawiciele mniejszości uzyskiwali w wyborach samorządowych swoją reprezentację polityczną, proporcjonalną do swojej liczebności, szczególnie tam, gdzie istnieją ich zwarte skupiska. W niektórych gminach zdobyli oni większość (Niemcy i Litwini). Ich obecność we władzach samorządowych, czy to na szczeblu gminy, powiatu, czy województwa, jako reprezentantów grup mniejszościowych oznaczało osiągnięcie przez nich statusu współgospodarzy regionu. Widać to szczególnie w trzech województwach: opolskim (w którym mniejszość niemiecka stała się jedną z ważniejszych sił politycznych w tym regionie), podlaskim i warmińsko-mazurskim.

W wyniku ostatnich wyborów samorządowych przeprowadzonych w 2014 r. reprezentanci mniejszości zasiadają w 12 na 16 samorządów województw: dolnośląskiego, lubuskiego, małopolskiego, opolskiego (7 mandatów otrzymały osoby startujące z listy mniejszości niemieckiej), podlaskiego (mandaty otrzymało 3 przedstawicieli mniejszości białoruskiej), podkarpackiego, pomorskiego, śląskiego, świętokrzyskiego (1 mandat uzyskał kandydat związany z mniejszością ormiańską), warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego oraz zachodniopomorskiego. Dodatkowo, w sejmiku samorządowym województwa

In the above-mentioned local elections only the German minority had its own electoral committee in the Opolskie and Śląskie provinces. Candidates belonging to other national minorities and the Kashubian community, as well as candidates from the German minority living in other regions of the country, either started from lists of nationwide political parties or from lists of local election committees. Some of them started with the official support of socio-cultural organizations of individual minorities. The fact that only candidates representing the German minority of the Opole and Silesian regions have been part of the registered minority election committee gives researchers difficulty in accurately estimating the number of people belonging to ethnic and ethnic minorities and the Kashubian community elected to local authorities.

In the 2014 elections, minority representatives received mandates in nineteen county councils. Over forty-three representatives of national and ethnic minorities became mayors. On the other hand, over four hundred and fifty-two members of the minority committees and other election committees sit on the councils of cities and municipalities of Lubuskie, Małopolskie, Opolskie, Podlaskie, Podkarpackie, Pomorskie, Śląskie, Warmińsko-Mazurskie, Wielkopolskie and Zachodniopomorskie provinces⁵⁸.

As for the Ukrainian minority in local elections, in the subsequent elections an average of around 50 representatives of this community were elected councilors

warmińsko-mazurskiego została powołana specjalna komisja do spraw mniejszości⁵⁷.

We wspomnianych wyborach lokalnych jedynie mniejszość niemiecka wystawiła swój odrębny komitet wyborczy na terenie województw opolskiego i śląskiego. Kandydaci należący do innych mniejszości narodowych oraz społeczności kaszubskiej (społeczności posługującej się językiem regionalnym – językiem kaszubskim) oraz kandydaci wywodzący się z mniejszości niemieckiej zamieszkujący inne regiony kraju startowali albo z list ogólnokrajowych partii politycznych, albo z list lokalnych komitetów wyborczych. Część z nich startowała z oficjalnym poparciem organizacji społeczno-kulturalnych poszczególnych mniejszości. To, że tylko kandydaci reprezentujący mniejszość niemiecką województw opolskiego i śląskiego startowali w ramach zarejestrowanego komitetu wyborczego mniejszości, rodzi dla badaczy trudności w dokładnym oszacowaniu liczby osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności kaszubskiej wybranych do organów władz samorządowych.

W wyborach z 2014 r. przedstawiciele mniejszości uzyskali mandaty w radach 19 powiatów. Ponad 43 przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych zostało wójtami i burmistrzami. Natomiast ponad 452 zasiada, z ramienia komitetów wyborczych mniejszości oraz innych komitetów wyborczych, w radach miast i gmin województw: lubuskiego, małopolskiego,

⁵⁷ *Piąty raport dotyczący sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa 2015, s. 120-121.

⁵⁸ *Ibidem*, pp. 121-122

and entered local self-government authorities at various levels.

In the local elections held in 2014 (with two rounds – on 16 and 30 November), the Ukrainian minority did not organize its electoral committees. Candidates belonging to this group started both from the lists of nationwide political parties and local election committees. As a result of these elections, 9 representatives of the Ukrainian community sit in the following county councils: Bielsk Podlaski (Podlaskie Province), Kętrzyn, Ostruda, Bartoszyce, Braniewo, Elbląg (Warmia and Mazury), Bytów (Pomorskie), Wałcz (Zachodniopomorskie).

In addition, three representatives of the Ukrainian minority (Dolnośląskie, Warmińsko-Mazurskie and Pomorskie provinces) were elected for the office of mayor. Representatives of the Ukrainian minority also serve as starosts and vice-presidents in the district inhabited by compact clusters of people belonging to this minority – Lidzbark-Warmia (Warmińsko-Mazurskie Province).

The assessment of the participation of Ukrainians in the last municipal elections is difficult. Compared to previous elections, they have fewer representatives (currently only fourteen). This is particularly true of the elections to the regional councils, where seven of their representatives were candidates for seats, and none of them managed to get there. One of the interpretations points to the weak result of the Civic Platform, whose lists Ukrainians most often were on. It also translated into elections to city councils, which became

opolskiego, podlaskiego, podkarpackiego, pomorskiego, śląskiego, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego⁵⁸.

Jeśli chodzi o mniejszość ukraińską w wyborach samorządowych, to w kolejnych wyborach średnio ok. 50 przedstawicieli tej społeczności uzyskiwało mandat radnego i wchodziło do władz samorządowych różnych szczebli.

W wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2014 r. (mających dwie tury – 16 i 30 listopada) mniejszość ukraińska nie wystawiła swoich komitetów wyborczych. Kandydaci należący do tej grupy startowali zarówno z list ogólnokrajowych partii politycznych, jak i lokalnych komitetów wyborczych. W wyniku tych wyborów 9 przedstawicieli społeczności ukraińskiej zasiada w następujących radach powiatowych: Bielsk Podlaski (województwo podlaskie), Kętrzyn, Ostruda, Bartoszyce, Braniewo, Elbląg (warmińsko-mazurskie), Bytów (pomorskie), Wałcz (zachodniopomorskie), Przemyśl (podkarpackie).

Ponadto na urząd wójta lub burmistrza wybrano 3 osoby reprezentujące mniejszość ukraińską (województwo dolnośląskie, warmińsko-mazurskie i pomorskie). Przedstawiciele mniejszości ukraińskiej pełnią także funkcje starostów i wicestarostów w powiecie zamieszkanym przez zwarte skupiska osób należących do tej mniejszości – lidzbarsko-warmińskim (warmińsko-mazurskim).

Ocena udziału Ukraińców w ostatnich wyborach samorządowych jest trudna. W porównaniu z poprzednimi wybo-

⁵⁸ *Ibidem*, s. 121-122.

particularly visible in Przemyśl⁵⁹. Another interpretation points to the electoral process itself, its complexity (due to the large number of committees each voter received practically the electoral roll), which led to the fact that some voters were unaware of who cast their votes, a large number of invalid votes (in some cases up to 30%), as well as competition “between friends” (there were cases in which two Ukrainians took part in one district, and thus the votes of the voters were “washed away” and none of them passed)⁶⁰.

⁵⁹ As we read in the article summarizing the participation of Polish Ukrainians in the local government elections in 2014: „According to Igor Horkiv, who took part in the city council of Przemyśl, the poor result of the Civic Platform had the impact on the reduction of the number of Ukrainian representatives in local power structures, compared to the previous election, from which party the most often the Ukrainians candidate. – Some of our candidates to the City Council of Przemyśl received a similar number of votes to those from previous elections. Simply, the Civic Platform has had a poor result (therefore fewer candidates are passing – edit.) – said Igor Horkiv”, P. Łoza, *Ukraińcy i wybory samorządowe w Polsce*, „Gazeta „Nasz Wybór”, 28.12.2014 – <http://pl.naszwybir.pl/ukraincy-i-wybory-samorzadowe-w-polsce/> [access on: 12.10.2015].

⁶⁰ *Ibidem*.

rami mają oni mniej swych przedstawicieli (obecnie tylko 14 osób). Dotyczy to zwłaszcza wyborów do sejmików wojewódzkich, w których 7 ich przedstawicieli kandydowało o miejsca, a żadnemu nie udało się dostać. Jedną z interpretacji wskazuje na słaby wynik Platformy Obywatelskiej, z której listy najczęściej kandydowali Ukraińcy. Miało to także przełożenie na wybory do rad miasta, co stało się szczególnie widoczne w Przemyślu⁵⁹. Inna interpretacja wskazuje na sam proces wyborczy, jego skomplikowanie (z powodu dużej liczby komitetów każdy wyborca otrzymywał praktycznie książeczkę wyborczą), co prowadziło do tego, że część wyborców nie wiedziała, na kogo oddać swój głos, dużą liczbę oddanych głosów nieważnych (w niektórych wypadkach do 30%), a także konkurencję „między swoimi” (zdarzały się przypadki, że w jednym okręgu startowało dwóch Ukraińców, a przez to głosy wyborców „rozmywały się” i nie przechodził żaden z nich)⁶⁰.

⁵⁹ Jak czytamy w artykule podsumowującym udział polskich Ukraińców w wyborach samorządowych w 2014 r.: „Zdaniem Igora Horkiwa, który startował do Rady Miasta Przemyśl, wpływ na zmniejszenie liczby ukraińskich przedstawicieli w lokalnych strukturach władzy, w porównaniu z poprzednimi wyborami, miał ogólnie słaby wynik Platformy Obywatelskiej, z której list najczęściej kandydują Ukraińcy. – Niektórzy nasi kandydaci do Rady Miasta Przemyśl otrzymali podobną liczbę głosów do tych z poprzednich wyborów. Po prostu, Platforma Obywatelska miała słaby wynik (w związku z tym przechodzi mniejsza liczba jej kandydatów – red.) – powiedział Igor Horkiv”, P. Łoza, *Ukraińcy i wybory samorządowe w Polsce*, „Gazeta «Nasz Wybór»”, 28.12.2014, <http://pl.naszwybir.pl/ukraincy-i-wybory-samorzadowe-w-polsce/> [dostęp: 12.10.2015].

⁶⁰ *Ibidem*.

Conclusions

Changes in the Soviet Union after 1985, and especially after the founding of independent Ukraine, opened the way for revealing in the social area the Polish group, for representation of their interests in the political sphere. Ukrainian legislation, while adapting to these changes and at the same time shaping them, granted a number of rights to national minorities to establish associations and political parties representing the interests of national minorities, including Poland, to cooperate with all-Ukrainian political parties.

Nevertheless, the Polish minority over the 25 years of the existence of independent Ukraine, despite the existence of Polish social organizations and (recently) political party, has not made its own political representation at national level, and its successes in political representation at local level are not known for lack of systematic research in this field.

Studies conducted in 2014-2015 in Zhytomyr region in the international seminar titled: "Representation of national minorities at the local level – Poles in Ukraine and Ukrainians in Poland" were supposed to fill the gaps in knowledge about Poles' political activity at local level and to verify the hypothesis of the psychological underpinnings of the weak Polish representation at national level and possibly also local.

The results of the Ukrainian side on the psychological side await their presentation, while assessing the usefulness of carrying out such research to assess the degree of political representation of the Polish group at local level, it should be stat-

Wnioski

Zmiany w Związku Radzieckim po 1985 r., a szczególnie po powstaniu niepodległej Ukrainy otworzyły drogę do ujawnienia się w przestrzeni społecznej grupy polskiej, do reprezentacji jej interesów w sferze politycznej. Ustawodawstwo ukraińskie, dostosowując się do tych zmian i jednocześnie je kształtując, przyznało mniejszościom narodowym wiele praw pozwalających na utworzenie stowarzyszeń i partii politycznych reprezentujących interesy mniejszości narodowych, w tym polskiej, na współpracę z ogólnoukraińskimi partiami politycznymi.

Tym niemniej mniejszość polska w ciągu ponad 25 lat istnienia niepodległej Ukrainy mimo występowania polskich organizacji społecznych i (od niedawna) partii politycznej nie dorobiła się własnej reprezentacji politycznej na szczeblu narodowym, a jej sukcesy w reprezentacji politycznej na szczeblu lokalnym nie są znane ze względu na brak systemowych badań naukowych w tym zakresie.

Badania przeprowadzone w latach 2014-2015 na Żytomierszczyźnie w ramach seminarium międzynarodowego pt. „Reprezentacja mniejszości narodowych na poziomie lokalnym – Polaków na Ukrainie i Ukraińców w Polsce” miały uzupełnić lukę w stanie wiedzy na temat aktywności politycznej Polaków na szczeblu lokalnym oraz zweryfikować hipotezę o psychologicznym podłożu słabej reprezentacji grupy polskiej na szczeblu narodowym i (być może) lokalnym.

Wyniki działalności grupy po stronie ukraińskiej od strony psychologicz-

ed that they did not produce the expected result. For the purpose of assessing the degree of political representation of Poles at the local level, it would be necessary to conduct a political study, focusing on candidates of Polish origin in the elections to local government bodies and councilors of Polish origin in these bodies.

The democratic breakthrough of 1989 allowed Poland for “revival of ethnicity” and the political presence of the Ukrainian minority in Poland. After initial successes in the nineties and presence in the Sejm, one could notice a gradual process of reducing the political activity of this group. This was due to the spatial dispersion of this group and the lack of a political partner on the national scene. This happened especially after the collapse of the Democratic Union, which was the partner and promoter of this community in Poland, when other political parties did not want to meet the expectations of the Ukrainian community in support of its candidates until the Civic Platform. The failure of the latter group also had an impact on the relatively smaller electoral successes of Ukrainians in Poland. In addition, the resignation of its own national election committee by the Ukrainian community has also contributed to its “political deinstitutionalization”⁶¹.

The situation was quite different in local elections at various levels, where the decentralization of these authorities and the great autonomy of the regional authorities created the minority of Ukrainian opportunities for direct participation and influ-

nej oczekują na swoje przedstawienie, oceniając zaś przydatność przeprowadzenia takiego typu badań dla oceny stopnia reprezentacji politycznej grupy polskiej na szczeblu lokalnym, należy stwierdzić, że nie przyniosły one oczekiwanego wyniku. Dla potrzeby oceny stopnia reprezentacji politycznej Polaków na szczeblu lokalnym trzeba byłoby przeprowadzać badania w ujęciu politologicznym, skupiając się na kandydatach pochodzenia polskiego w wyborach do organów samorządu terytorialnego i radnych pochodzenia polskiego w tych organach.

Przełom demokratyczny w 1989 r. w Polsce pozwolił na „odrodzenia etniczności” oraz polityczną obecność mniejszości ukraińskiej w Polsce. Po początkowych sukcesach w latach 90. oraz obecności w Sejmie można było zauważyć stopniowy proces zmniejszenia aktywności politycznej tej grupy. Wynikało to z rozproszenia przestrzennego tej grupy, a także z braku politycznego partnera na scenie krajowej. Stało się tak zwłaszcza po upadku Unii Demokratycznej będącej partnerem i promotorem tej społeczności w Polsce, gdy inne partie polityczne nie chciały spełnić oczekiwań społeczności ukraińskiej w odniesieniu do poparcia jej kandydatów aż do czasu Platformy Obywatelskiej. Porażka tego ostatniego ugrupowania miała także wpływ na względnie mniejsze sukcesy wyborcze Ukraińców w Polsce. Dodatkowo rezygnacja z własnego komitetu wyborczego na szczeblu ogólnokrajowym przez społeczność ukraińską przyczyniła się także do jej „politycznej deinstytucjonalizacji”⁶¹.

⁶¹ S. Szwydiuk, *op. cit.*, p. 206.

⁶¹ S. Szwydiuk, *op. cit.*, s. 206.

ence on solving their own problems. There is constant problematic cooperation with certain Polish political groups, especially now with the Civic Platform.

Abstract

The article tries to analyze the participation and political representation of the Polish minority in Ukraine and the Ukrainian minority in Poland in the period 1990-2015. Its meaning stems from at least several reasons. Firstly, because the both states officially accepted national minorities after 1990, they have introduced institutional arrangements of protection of their rights and have signed the major international documents in this area. Secondly, because the process of adaptation of European standards of minority protection took place in both countries in the situation of deep democratic changes and market reforms. Hence, the question of the role of minority policy in this has emerged. Thirdly, because the both countries are linked to one another because of a shared common history that sometimes divides societies and public opinion in these states and the political activity of both groups can increase or diminish these socio-political divisions. In the case of the Polish minority in Ukraine this article draws attention to the lack of political representation at country level and its limited activity as the Polish group at the local level (based on the Zhytomyr example). On the other hand in the case of the Ukrainian minority in Poland the article highlights the process of gradual decline of its political activity on the country level (as a result of the spatial dispersion of this group and the absence of a political partner on the country political scene) while we may observe its political activity at the local level.

Zupełnie inaczej sytuacja wyglądała w wyborach samorządowych na różnych szczeblach, gdzie decentralizacja tych władz oraz duża samodzielność decyzyjna władz regionalnych tworzyła dla mniejszości ukraińskiej możliwości bezpośredniego udziału i wpływu na rozwiązywanie jej własnych problemów. Problemem pozostaje stale współpraca z określonymi polskimi ugrupowaniami politycznymi, zwłaszcza obecnie z Platformą Obywatelską.

Abstrakt

Artykuł podejmuje analizę uczestnictwa i reprezentacji politycznej mniejszości polskiej na Ukrainie i mniejszości ukraińskiej w Polsce w latach 1990-2015. Jej znaczenie wynika z co najmniej kilku powodów. Po pierwsze oba państwa oficjalnie zaakceptowały po 1990 r. mniejszości narodowe, wprowadziły sprzyjające im rozwiązania instytucjonalne oraz podpisały i ratyfikowały główne dokumenty międzynarodowe w tej dziedzinie. Po drugie adaptacja europejskich standardów ochrony mniejszości nastąpiła w obu krajach w sytuacji demokratycznych zmian ustrojowych oraz reform rynkowych. Stąd pojawiło się pytanie o rolę polityki wobec mniejszości w sytuacji trudnych zmian prawnych i społecznych. Po trzecie oba kraje są powiązane ze sobą ze względu na wspólną historię, która czasami bardzo dzieli oba społeczeństwa i opinię publiczną, a aktywność polityczna obu grup może zwiększać albo zmniejszać te podziały społeczno-polityczne. Artykuł w wypadku mniejszości polskiej na Ukrainie zwraca uwagę na brak jej reprezentacji politycznej na poziomie ogólnokrajowym i niewielką jej aktywność jako grupy polskiej na poziomie lokalnym (przykład Żytomierza). Z kolei w przypadku mniejszości ukraińskiej w Polsce artykuł podkreśla proces stopniowego zmniejszenia jej aktywności politycznej na poziomie ogólnokrajowym (co wynika z rozproszenia przestrzennego tej grupy i braku politycznego partnera na scenie krajowej) i jednocześnie wzrost jej aktywności na poziomie lokalnym.

Bibliography / Bibliografia

- Bajor H., *Mniejszości narodowe – nowe formy uczestnictwa w życiu III Rzeczypospolitej*, [in:] *Elementy nowego ładu*, edit. H. Domański, A. Rychard, Warszawa 1996.
- Baluk W., *Koncepcje polityki narodowościowej Ukrainy. Tradycje i współczesność*, Wrocław 2002.
- Barwiński M., *Geograficzno-polityczne uwarunkowania sytuacji Ukraińców, Łemków, Białorusinów i Litwinów w Polsce po 1944 roku*, Łódź 2013.
- Berdychowska B., *Mniejszość ukraińska*, [in:] *Mniejszości narodowe w Polsce. Praktyka po 1989 roku*, edit. B. Berdychowska, Warszawa 1998.
- Bonusiak A., *Polacy w niepodległej Ukrainie. Analiza strukturalno-funkcjonalna*, Rzeszów 2013.
- Budyta-Budzyńska M., *Mniejszości narodowe – bogactwo czy problem?*, Warszawa 2003.
- Chałupczak H., T. Browarek, *Mniejszości narodowe w Polsce 1918-1995*, Lublin 1998.
- Journal of Laws 2005, No. 17, pos. 141.
- Journal of Laws z 2011 r., No. 155, pos. 924.
- Forum Parlamentarzystów oraz Samorządowców Polskich za Granicą*, <http://wiadomosci.wspolnotapolska.org.pl/wiadomosci/176/Forum-Parlamentarzystw-oraz-Samorzadowcw-Polskich-za-Granic> [access on: 12.11.2016].
- Ganowicz E., *Niepartyjne formy ekspresji politycznej mniejszości narodowych*, “Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Politologica” 2013, Vol. 11.
- Ganowicz E., *Rywalizacja polityczna mniejszości narodowych w wyborach samorządowych w Polsce po roku 1989*, Opole 2014.
- Golybard E., *Co jest grane w Polonii ukraińskiej? Kronika dziennikarska*, Kijów, 2007.
- Halczak B., *Ukraińcy (po 1989 r.)*, [in:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce po II wojnie światowej*, edit. S. Dudra, B. Nitschke, Kraków 2010.
- Halczak B., *Ukraińcy*, [in:] *Stowarzyszenia mniejszości narodowych, etnicznych i postulowanych w Polsce po II wojnie światowej*, edit. S. Dudra, B. Nitschke, Kraków 2013.
- <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci> [access on: 12.11.2016].
- Janusz G., *Mniejszości narodowe w wyborach parlamentarnych 1989-1993*, “Przegląd Polonijny” 1994, No. 2.
- Janusz G., *Ochrona praw mniejszości narodowych w Europie*, Lublin 2011.
- Janusz G., *Status mniejszości narodowych w Polsce współczesnej*, “Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia”, Vol. 6, Lublin 1999.
- Kabzińska I., *Między pragnieniem ideału a rzeczywistością. Polacy na Litwie, Białorusi i Ukrainie w okresie transformacji systemowej przełomu XX i XXI stulecia*, Warszawa 2009.
- Kowalski M., *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989-1998*, Warszawa 2000.
- Krasowska H., *Mniejszość polska na południowo-wschodniej Ukrainie*, Warszawa 2012.
- Kurczewski J., *Posłowie a opinia publiczna*, Warszawa 1999.
- Łoza P., *Ukraińcy i wybory samorządowe w Polsce*, “Gazeta »Nasz Wybór«”, 28.12.2014 – <http://pl.naszwybir.pl/ukraincy-i-wybory-samorzadowe-w-polsce/> [access on: 12.11.2016].
- Matykowski R., Tobolska A., *Aktywność elektoralna i zróżnicowanie przestrzenne poziomu poparcia mniejszości narodowych w Polsce w wyborach parlamentarnych z dnia 19 września 1993 roku*, “Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 1994, z. 2 (vol. 5).
- Matykowski R., Tobolska A., *Mniejszości narodowe w Polsce w świetle wyników wyborów do Sejmu z dnia 27 października 1991 roku*, “Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 1994, No. 1 (vol. 4).
- Matykowski R., *Mniejszości narodowe a wybory prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 1995 roku: analiza przestrzenna*, “Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 1997, No. 2 (vol. 9).

- Między lękiem a nadzieją. Dziesięć lat funkcjonowania ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym (2005-2015)*, edit. A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trosiak, Poznań 2015.
- Mniejszość polska na Ukrainie. Mniejszość ukraińska w Polsce po 1989 roku*, edit. A. Kasińska-Metryka, M. Gołoś, Chełmno 2009.
- Piąty raport dotyczący sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa 2015.
- Polityka Państwa Polskiego wobec Polonii i Polaków za Granicą 1989-2005. Projekt raportu opracowany w ramach prac Międzyresortowego Zespołu ds. Polonii i Polaków za Granicą*, Warszawa 2007.
- Raciborski J., *Polskie wybory. Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego w latach 1989-1995*, Warszawa 1995.
- Raport o sytuacji Polonii i Polaków za Granicą 2009*, Warszawa 2009.
- Reprezentacja polityczna mniejszości narodowych za Granicą*, <https://www.facebook.com/groups/1586821324941338/> [access on: 26.03.2017].
- Rudnicki S., *Sytuacja Polonii ukraińskiej w sferze politycznej Ukrainy* (maszynopis artykułu podanego do druku w materiałach konferencji naukowej „Społeczeństwo ukraińskie w stanie rewolucji: współczesny stan i perspektywy”), Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, 8-9.05.2014 r., Warszawa.
- Stroński H., *W poszukiwaniu historycznej prawdy i tożsamości. Z działalności Stowarzyszenia Uczonych Polskich Ukrainy w latach 1998-2010*, [in:] *Polska inteligencja na Wschodzie. Teraźniejszość i perspektywy*, Warszawa 2011.
- Struktura narodowo-etniczna, językowa i wyznaniowa ludności Polski. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015.
- Szwydiuk S., *Walka ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce o przedstawicielstwo w parlamencie i w samorządach, 1989-2005*, przeł. P. Krupa, „Nowa Ukraina” 2007, No. 1-2.
- Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy*, Dz.U. 2011, No. 21, poz. 112 z późn. zm.
- Wojtaszczyk M., *Mniejszości narodowe i etniczne w badaniach z zakresu geografii wyborczej – istotny czynnik czy ważna determinanta przestrzennego zróżnicowania zachowań wyborczych w Polsce?*, „Prace i Studia Geograficzne”, 2014, Vol. 54.
- Wójcicki J., *Od słów do czynów*, „Dziennik Kijowski”, Archiwum 2014, <http://www.dk.com.ua/post.php?id=3182> [access on: 2.12.2015].
- Żerlik R., *Mniejszość ukraińska w Polsce po II wojnie światowej*, [in:] *Mniejszości narodowe w Polsce*, edit. Z. Kurcz, Wrocław 1997.
- Дубова С., *Ціннісно-мотиваційна сфера лідерів польських громадських організацій Житомирщини як чинник їхньої політичної участі у політичному житті на муніципальному рівні*, Дипломна робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.
- Ільницька Т., *Мотивація політичної активності осіб з числа польської національної меншини Житомирщини на локальному рівні (вибори 2015 року, смт. Довбиш)*, Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.
- Калакура О., *Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті*, Київ, Знання України, 2007.
- Ковальчук І., *Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини – мешканців частини м. Житомира (Мальованки) на прикладі міс-*

- цевих виборів 2015 року Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.
- Левченко Т., *Ціннісно-мотиваційна сфера громадсько-політичних лідерів з числа осіб польської національної меншини м. Коростеня як детермінанта їх політичної активності на локальному рівні (на прикладі виборів 2015 року)*, Дипломна робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.
- Лойко Л., *Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність*, Київ, Фоліант, 2005.
- Луцишин Г., *Національні меншини у політичному житті України* : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02, Львів 2002.
- Луцик А., *Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини на локальному рівні (на прикладі виборів 2015 р. до бердичівської міської ради)*, Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.
- Манілов Ю., *Місцеві вибори в Польщі: еволюція виборчої системи*, [in:] Особистісне зростання: теорія і практика. Збірник тез за результатами II Всеукраїнської інтернет-конференції, Житомир 2016.
- Манілов Ю., *Ціннісно-мотиваційна сфера громадсько-політичних лідерів Житомирщини з числа осіб польської національної меншини як детермінанта їх політичної активності на локальному рівні (вибори 2015 року до Житомирської міської ради)*, Дипломна робота з психології студента 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.
- Мицик В., *Міжнародно-правові засади й інституційні механізми захисту прав національних меншин*. Дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.11, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ 2004.
- Осіпчук І., *Ціннісні детермінанти політичної активності осіб з числа польської національної меншини с. Довжик житомирського р-ну на локальному рівні (на прикладі виборів 2015 року)*, Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.
- Особистісне зростання: теорія і практика. Збірник тез за результатами II Всеукраїнської інтернет-конференції, Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2016.*
- Позняк О., Л. Шишкіна, *Оцінка трансформацій етнічного складу населення та стану етнічних меншин як передумова формування етнодемографічної політики* [in:] Курасівські читання – 2005: Наукові записки, Київ 2006, Вип. 30, кн. 1.
- Рудницький С., *Интересы польского национального меньшинства Украины в политической сфере*, [in:] Science and Education a New Dimension: Humanities and Social Sciences, Budapest 2014, Vol. 2 (3), Issue: 18.
- Рудницький С., *Політичні партії України як репрезентанти інтересів національних громад* [in:] Політичні партії і вибори в Україні: матеріали міжнародного круглого столу за участю українських і польських науковців (Київ, 26 червня 2015 р.), Київ, «Логос», 2016.

- Рудницький С., *Суб'єкти репрезентації суспільних інтересів польської національної меншини сучасної України у політичній сфері* [in:] Політологічні читання імені професора Богдана Яроша : зб. наук. праць, Луцьк, Вежа-Друк, 2014, Вип. 3.
- Рудницький С., *Суспільно-політичні інтереси поляків незалежної України*, Житомир, ФО-П Євенок О. О., 2014.
- Рудницький С., *Забезпечення суспільно-політичних інтересів польської національної меншини в сучасній Україні: політико-правові передумови*, [in:] Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, Харків, Право, 2012, Вип. 2 (12).
- Рябошапко Л., *Правове становище національних меншин в Україні (1917-2000)*. Дис... доктора юрид. наук: 12.00.01, Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого, Харків 2002.
- Тищенко Ю., *Політичні партії та національні меншини в оцінках експертів. Звіт за результатами експертного опитування «Права національних меншин, етнічних груп на політичну участь у виборних органах» та інтерв'ю з експертами і представниками національних меншин та етнічних груп*, http://www.ucipr.kiev.ua/userfiles/party-national_minority2013.pdf [access on: 25.05.201].
- Хомич О., *Ціннісно-мотиваційна сфера лідерів польських громадських організацій Житомирської області як чинник їхньої політичної участі у політичному житті на муніципальному рівні (вибори у андрушівську міську раду)*, Курсова робота з психології студентки 4 курсу групи галузі знань 0301 Соціально-політичні науки напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія (машинопис на кафедрі соціальної та практичної психології ЖДУ імені Івана Франка), Житомир 2016.
- Шипка Н., *Угорська національна меншина в Україні як суб'єкт політики*: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02, Львів 2007.

Article submitted: 10.01.2017; article accepted: 12.03.2017